

Mobese Kamerası

Ömer Erdem 2012.03.17

'İşte o dehşet anının saniye saniye görüntüsü mobese kameralarına böyle yansdı' diyor haber sunucusu ve çok büyük bir hakikati açığa vururcasına.

Olayın havasını daha da güçlendirmek için vurgulu sözlere başvuruyor ayrıca. Her şeyin her yerde her an kayıt altına alındığını da alttan alta ilan ediyor aslında. Fakat nasıl oluyor da böylesine her şeyi 'göstermeye' yarayan mobese kamerasının olayın gerçekleşmesine engel olamadığını bir kez olsun sormuyor? Öyle ya, madem mobese kameraları şehrimizi gözlemlemektedirler, o halde daha olay başlamadan önce görevliler gerekli hassasiyeti göstermeli ve olayların derhal önüne geçmeli değil midirler? Yoksa bir tür geri dönme, geri sayma aleti midir şu mobese kamerası? Olup bitenlere inancımızı sağlayacak bir teknik maneviyat aygıtı mıdır? Garlarda, havaalanlarında, limanlarda, şehirlerarası otobüs terminallerinde insanları gözetlemek için mi kurulmaktadır bu sistemler? Korumak için mi?

Böyle sorarken vaktiyle izlediğim bir filmin bazı sahneleri geliyor gözümün önüne. İngiliz polisi, suçluları, özellikle uyuşturucu işiyle uğraşanları yakından takip etmek amacıyla şehrin kritik noktalarına kameralar yerleştirmiş ve bu vasıta ile insanları izlemeye almıştır. Kurulan sistemin duyguya yakın bir kabiliyeti bile vardır. Konusunda çok uzmanlaşmış polisler, kimi davranışları özel takibe almakta ve kameraları daha ileri takip aşamasına yerleştirmeyi başarmaktadırlar. Çünkü kameraların açıları öylesine mükemmel kurulmuştur ki bir kameranın açısından kurtulan mutlaka diğer kameranın görüş alanına girmekte ve böylelikle hareketlerin psikolojisi daha rahat 'okunabilmektedir'... Aslında filmin yaslandığı ana felsefe, insanın gözetlenmesi ve güvenliği meselesi değil, gözetleyenin, yani kamerayı yerleştirme erkine sahip olanın doğasına ilişkindir. Kameranın teknik bir aktarıcı olmaktan çıkıp bir tür 'duygu göz' noktasına getirmenin saçmalığıdır. Duygunun iktidara evrilişidir. Bir kere sormadan bakan sonsuza kadar bakar. Ve bu bir balkondan bakışa benzemez.

Tabiatın da mahremiyeti var

Şimdi herkes bir vesileyle kendi kamerasını, mobese sistemini kuruyor. İşyerindeki trafik, evdeki trafik, okuldaki trafik gözlenmeye çalışılıyor. Çok yakında, bağda ve bahçede, deniz kenarlarında, göl diplerinde, zeytinliklerde, kuş yuvalarında, her yerde göreceğiz o kameraları. Tabiatın bile mahremiyeti kalmayacak. Stepler, dağ zirveleri, okyanus dipleri Google Earth marifetiyle, uzay dürbünleriyle çoktan görüş alanında. Yine de beni en çok ürperten, tarihi camilerden birinde, teslimiyet içinde, gönlümü mimarının ışıklarına gömmüş, hayalimi hat levhalarının, çini çiçeklerinin, hocanın umut telkin eden okkalı sesinin büyüüne, tam da kitle ile mayalanmanın, onun halkasında silinip uçmanın manevi çekimine kapılmışken, sol üst köşede, bir kalemkarın renk ve çizgi genişliğiyle çerçevelediği sütun köşesinin altında, haince, sinsice ve gizlice bana bakan kamerayı görünce yaşadım. O mekândan, o kubbenin genişliğinden, orada olmanın çağırıcı zevkenden birden düştüm, haber spikerinin o yayvan duyurusunun altında ezildiğimi hissettim. Sanki şöyle söylüyordu o ses 'dün Sultanahmet Camii'nde akıllara durgunluk veren bir olay yaşandı. Olayın bütün detayları saniye saniye güvenlik kameralarına işte böyle yansdı'...

Mobese kamerası, güvenlik kamerası, gözlem kamerası, apartman kamerası, vapur kamerası, otobüs kamerası... Kamera, kamerayı yerleştirme gücüne sahip olana hizmet eder. O bir süre sonra güvenlik olgusundan sapar, 'iktidar' aygıtına dönüşür. Bir tür kitle büyütecidir o. Hatta mikroskobu. Kameranın güvenlik fikri gerekçesiyle hayatı örme eylemi, bireyin insan olma hakkına aykırıdır. İyilik ve kötülük adına kavramsal saçmalıklar üretmekten ileri gidemez. Kameralar genel içinde muhtemel özel bireye odaklanır. Bu yaklaşım kamera alanına

giren her yerin mutlak güvenli, girmeyen bölgenin ise güvenden uzak olması gibi çelişik bir sonucu doğurur, ister istemez doğurur. Kamu güvenliği adına üretilmiş yüksek bir yanılsamadır. Otorite kanadadır. Onun caydırıcılığı suçun veya suçlunun niyet, bilgi ve becerisi ile yakından alakalıdır. Tabiatın bir parçası değil tam da onun karşıtıdır. Dünyanın bütün kadim güvenli şehirleri esenliklerini kameralara değil başka şeylere borçludurlar. Her yerde ve hızla artan kamera düzeneği sorusu, sorunu, güven karşısında durmaksızın güç kazanan güvensizlik eğrisinin zaferini de işaretler. Kameralar yetmez. Güvenlik duvarları. Derilerin altına yerleştirilen özel çiplere de ihtiyaç vardır. İnsan, güvenlik idealini mutlak seviyede elinde bulunduran gücün teknik bir nesnesi olmaktan asla kurtulamaz. Mobese, insanı insan olarak değil, obje olarak algılar. Elektronik veri diye kabul eder. Resme, harekete ve niyete insan kendisi inanır.

Neden inanır, nasıl inanır, bu inanış ve kesin kabulün ruhsal karşılığı nedir? Emniyet, belediye bununla ilgilenmez. 1984 gerçek oldu der ve geçer kimileri de. Olacak olan, olacak olabilen, hatta olması gereken buydu demek istercesine. Yüksek paralar sayarak yemek yediğiniz restaurantın kameraları güvenliğiniz için sizi gözlemekte, bir süreliğine de olsa alıp başınızı gitmek için koştüğunuz tren garları sizi kaydetme, girdiğiniz kitapçıdaki kameragözler elinizi uzattığınız rafları başkalarının bilgisine sunmakta, ziyaretine gittiğiniz arkadaşınızın yanına çıkmadan önce sadece kimliğiniz teslim alınmakla kalmamakta, yüzünüze tutulan mini bir kamera vasıtasıyla resminiz de çekilmektedir.

Hatta sevap meleklerinin, insanın her eylemini kayıt ettiğini söylerken ilahiyat, alttan alta küçümsenirdi din karşıtları tarafından. İyi de bunca kamera, maddiyatın, pozitivizmin hatta kapitalizmin dahası insanın sonsuz güvensizlik duygusunun getirdiği yeni bir din değil mi? Üstelik mobese kameraları sadece eşyayı, mekânı değil öznenin doğal hakkını da elinden alır. Güç her zaman yaşayanın değil gözleyen eline geçer. Hata sevap melekleri sadece kişiye yönelirken mobese herkese aynı gözle bakar. Kuruluş gerekçesi olumsuzluğa dayanır çünkü.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Protokol konuşması ve sardunyalarda...

Ömer Erdem 2012.04.07

Tam da sardunyalara patladığı şu günlerde bir çift sardunya aldım. Onları iğreti plastik saksılarından özenle çıkardım.

Bir daha göremeyeceğim ince, örgülü köklerini inceledim. Açmaya yüz tutmuş körpe tomurlarına dokundum. Koyu yeşil yapraklarına kulağımı dayadım. Burnuma yayılan kardeş ıtır kokusunu bir süre içimde tuttum. Yan yana diktim onları. Bahara hoş geldin dedim. Zaman geçiyor. Ebedi yenilenişin güzelliği her dem sürüyor. Öyleyse bu sardunyalara hatırına, içimde dönen, beni bir gıdıklama makinesi gibi yoklayan, ikide bir sokağın tam ortasında yakama yapışıp; 'haydi haydi, söyle onu, onu da söyle, görüp duyduklarını kendine saklama' diyen iç sesimi de götürüp bir duvar kovuğuna saklamalıydım ya, ne çare? Bir çift sardunya hatırına belki gülümseyip geçecektim. Boş ver diyecektim. Boş ver. 'Sayın kitap ayraçları, kıymetli ses sistemleri, kargolarımızı tam zamanında teslim eden şirket temsilcisi, sağ yanı kağışamış konuşma kürsüsü, Rusya'dan aramıza katılan tenorlar, sayın rektör, sevgili öğrenciler!' diye başlayan bir hatırayı kâğıt gemiye dönüştürüp sokaktaki yağmur suyuna bırakacaktım. Birden işin içine Puşkin karıştı. Protokol konuşmaları güncellendi. Yeniden dillendi. İçim kabardı.

Ah Şu protokol konuşmaları... Vah ki onlar öncesini kestiremeyeceğimiz ađdaŐ iŐkence araçları gibi birden bire önümüze ıkıveriyorlar. Kendinizi mutsuz mu etmek istiyorsunuz? Çok sevdiğiniz bir dostunuza iŐkence çektirmeyi mi arzuluyorsunuz, yetmedi 'saçmalık felsefesi' hakkında onca kitapta aradığınızı bulamadınız mı, yetmedi her tür g ve iktidar bir hoş geldiniz nezaketiyle size nasıl yumruk sallar onu mu merak ediyorsunuz? Aman derim aman, alın benden karşılıksız bir şifre, armağan, kolay ipucu, şenlikli bir tiyatro bileti. Atlatma haber. Durmayın protokol konuŐmalarının bütün inceliğiyle kubbeleri doldurduğu toplantılara, aılıŐlara katılın. Dilerseniz onu bir laboratuvar kabul edin, elleri, göz çukurlarını, boyun kaslarını, i çekiŐleri, alkıŐları, ikide bir saate bakmaları, kravatının kırıŐıđıyla oynamayı, fakat alkıŐa, kaçınılmaz alkıŐa hazırlanıŐları mutlaka gözleyin. Hem bu alkıŐlar bir cümlesi bile kalbe iŐlemeyen yüksek beceriler için midir, iyi ki bitti bu konuşma demek için midir, orası da karmaŐık. Protokol konuşması ilkin devletin kendi erkini her an duyurmak için kurduğu bir söylem aygıtı sonra da onun dalga dalga devralınmasının adıdır. En çok devletler sonra da őirketler konuŐurlar. Dünyada unutulmayan bir protokol konuşması var mıdır diye sorulduğunda herkes sağına soluna bakacaktır çaresiz. Taleple değil icbar yoluyla karşımıza çıkar. İstenmeden insan kulağına sıkılan müzik tozu gibi bir şeydir. Müzik yerini almıŐ gönüllü ve ince gürültüdür.

Sayın tavan, sayın pencere kiri...

Protokol konuŐmalarının baŐlayacađı yerde çok nazik görevliler bulunur ve onlar anayasa metinleri gibi listeleri hızla çevirirler, sizin isminizi sorarlar. O listeler, sizin anlama ve algılama dzeyinize göre değil statnze göre düzenlenmiŐtir. Sizin haberiniz yokken bir kalem sizi hizaya sokar. Zaten protokol konuşmaları da o statüye göre düzenlenir. En yüksek!, en gözde olan hemen ne oturtulur. n bir sopa ucu gibi yeŐerir. En çok 'görülen' en son konuşur, hem ne konuşur, hem ne ölümsüz konuşur, hem ne içli ve hem ne anlaşılır hem ne zl hem de ne kısa konuşur... Bu arada ben sardunyalarımı pencereye özenle yerleŐtirdim sularını bile verdim ya, sanki çaktırmadan ikide bir içeriye bakıyorlar onlar da. 'Sayın tavan, sayın avize tozları, sayın pörsümüŐ kadife perdeler, sayın pencere kiri, sayın piyano tuŐları, sayın cilalı ayakkabılar, sayın marka etiketleri, sayın dn, sayın bugün, sayın neŐeli yarın' deyiŐimi duyar gibi rüzgârda sallanıyorlar inadına. Sallansınlar bakalım, nasıl olsa birkaç güne kalmaz koyu ateş kırmızısı, canlı sakız beyazı çiçeklerini dkecekler zamana. Ben de onlara bir daha hiç protokol konuŐmalarından söz açmayacağım. Hem bu dünyalık iŐlerden uzak tutmalı çiçekleri, sardunyaları.

Puşkin Erzurum'a kadar geldiğine göre...

Puşkin, Puşkin diyordum ya! 1976 yılında Ankara Ayyıldız Matbaası AÇ tarafından basılmıŐ bir kitaba kayıyor gözlerim masada. 'Aleksander Sergeevi Puşkin'de Türk-İslam Kültürünün İzleri' baŐlıđını taşıyor kitap. Dün gece biraz sisli, biraz hayretle karıŐtırdım. Ve aklım, Güneş Yanığı'na, Sibiryա Berberi'ne, 12'ye gidip geldi. Neden gitti, neden gitti belki benim bile bilmediğim bir anlamı vardır. 'Dünyanın büyük bir anlayıŐsızlıđa gittiği şu günlerde' bir anlamı vardır. Hem Puşkin bizim Erzurum'a kadar geldiğine göre, Türk-Rus iliŐkileri üzerine yapılan protokol konuŐmalarını da kırıp geçecektir. Öyle demiş mi dememiŐ mi bilmiyorum ama, benim yeni sardunyaların dıŐarıdan seslendiğine göre; 'çatı olmadan ev de olmaz. En ufak bir yađıŐta içerisi su dolar. Duvarlar rutubetlenir, kabarır. Yataklar yatılmaz olur. Evi ev yapan çatıdır. Puşkin, Rus dilinin çatısıdır ve o atı Kuzey Kutbu'na kadar genişler' demiş Turgenyev. şimdi, durup dururken içeri sarkan bu sese ne diyeceğim? Üstelik toplantıya taze tıraŐıyla ve geniş kravatıyla katılan ve bir de protokol konuşması yapan sayın vali yardımcısının sözleri saklı dururken hafızamda. 'Ben SarıkamıŐ'ta kaymakamlık yaptım. Bilirim Rusları. Rusya bizim sadece komŐumuz değil. Yine ifade edeyim ki şu kadar evlilik durumu var. Kan kana geçmişte olduğundan daha farklı şekilde karışıyor. Antalya-Kemer'de yine kaymakamlık yaparken gördüm bunu. Hem Puşkin büyük şair. Enver Paşa, o kadar askeri telef etti... Bu sabah sayın valimize de söyledim, bu arada çok selamlarını söylediler. Gelip size hitap edemedikleri için zgndler. Sayın valim, dikelim yeniden şu Ayastefanos abidesini dedim...'

Eğer bariton Sergey Romanov ve soprano Maria Dushina, Puşkin'in şiirlerinden oluşan mini bir konser vermemiş olsalardı, salona girerken kendisini sırf protokolde önemli göstermek adına profesör-doktor olarak takdim eden elli yıllık şairi de ifşa edecektim ama sustum. Şu protokol, şu protokol konuşmaları öylesine bir sızıyor ki hayatın içine kaynadıkça şişen makarnalar gibi bir süre sonra köpüklerini taşıra taşıra ateşi söndürüyorlar. Protokol konuşması dediğimiz, sözün özü itibariyle bir hayırlı olsun temennisidir ve atalarımız gönülden bir dua ve amin mührüyle taçlandırmışlardır onu. Yoksa, Süleymaniye Camii'nin Kanuni devrinde değil de bugün açıldığını düşünüyorum da, aklımın kaçışı tarihe sığmıyor. Sadece o mu, Türkiye'nin günlük insan enerjisi ve zihin üretiminin büyük bir bölümü protokol konuşması yaparak ve dinleyerek geçiyor... 'Sayın, sayın' diye her gün saydırıyorlar rütbeleri, sıfatları. Oysa sardunyalar... Sabaha aşkla patlayacaklar. Yaz boyu sessizce konuşacaklar.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Bahar yoğunluğu...

Ömer Erdem 2012.04.14

Benim bahara söylediklerimle bahar hakkında konuşanlara söyleyeceklerim bir değil. Bir an olsun başını uzatmasın o bir bülbül sesinde. Bir dal ucunda hafiften kabarmasın çiçek.

Denizde bir gerinme, havada bir buğulanma, insanda bir ebedi oyalanma dürtüsü kımıldamasın. Bahar geliyordur bahar. Kitap ayraçlarından, perdelerin desenlerinden, yorgan kıvrımlarından, mutfakta kaynayan kahvenin kokusundan. Kımıldamaktadır ve banyolardaki sabun kokusu, kedilerin dilleriyle bıyıklarını yalayışı, dışarı çıkarılan kuş kafesleri bir şeyleri, bir şeyleri dillendirmektedirler. İnsanda, yünden ketene doğru bir kuş havalanmakta, kuzey güneye doğru kendiliğinden ve gönüllüce kaymaktadır. Nedir bu, nedir? Duvarlar gölgelerini saklamak istercesine buharlanmaya meyilli, bulutlar elim bir göç duygusuyla karışıp dalgalanmaktadır. Her şey biraz biraz, her şey karış karış, her şey adım adım, her şey nefes nefestir oysa. Kış, nedense bir şekilde kötülenen kış geri çekilmekte, aceleci bir yolculama türküsüyle yataklar, yorganlar toplanmakta, bir kere gitmesi ve bir daha hiç gelmemesi umulurcasına paketlenmektedir kış. Oysa söylenenin, oysa dillendirilenin tam aksine baharın bütün yaratıcılıklarının öz suyudur da kış, gitti, gitmekte diye el sallanmaktadır ona. Bilinmez ve unutulur ki kış olmasa, o sıfatıyla sağa sola söz içinde savrulan karakış olmasa şu bahar dediğimiz mucize nedir ki, ne olabilir ki... Ben içlenişi de duyarım şu bülbülün ürkek sesinde kış için. Şık bir teşekkür mesajını saklı bulurum. Ve baharı bu zaman alacasını bu topraktaki saklı senfoniye ona da adarım. Fakat şimdi söz baharındır. Omuzlarına attığı ipekleriyle bahar çıkıp gelir hayal merdivenlerinden. Bastığı her mermer basamakta ezik bir iz bıraksa bile. Bir cebin yepyeni ipini söker, koparırız dişlerimizle.

'Kötüler baharda kusur ararlar'

Dedim ya benim bahara söylediklerimle bahar hakkında konuşanlara söyleyeceklerim bir değil. Onlara, bir vesileyle bahara kaş çatanlara Kamil Eşfak Berki'nin bir mısraıyla cevap vermek isterim; 'kötüler baharda kusur ararlar'. O kadar. Her şehrin kendisine has şansları vardır ya... Her bahar yeni ve diridir ya... Bitlis'in kuşu Trabzon'da, Mardin'in güvercini Aydın'da uçmaz ve Konya'nın başağı Kars platosunda boy vermez baharın eteklerinde. Toroslar'ın çiğdemi ile Anzer Yaylası'nın uçurum çiçekleri de bir olmaz. Ah benim hepsine yerine göre dokunmuşluğum, zamanına göre kendimce konuşmuşluğum vardır ya, o da ayrı. Kağızman'ın kırmızı toprakları kadar Longos ormanlarının iç yolları da kalbimde saklı. Fakat söyleyeceğim başka bir şey. İstanbul'un

şu her şeye inanılmaz bir güçle dayanan biricik İstanbul'un baharda süzülüşü de apayrı. Bir hafta öncesi yürüdüğüm Üsküdar açıklarından Kuzguncuk kıyıları, birkaç gün önce içinden geçtiğim Yıldız Koruluğu'nun şıkırtıları, dünyanın her yanından buraya koşan gözlere, büyük bir sabırla kucak açan Sultanahmet önleri dahil laleler devir geçidinde. Yaban papatyalar arsız ve sereserpe. Avrupa'nın dahi park ve bahçelerini görmüşlüğüm ve onlara hak ettikleri saygıyı ağaçlarının kabuklarına, temiz yüzlü ihtiyarlarına gülümseyerek sunmuşluğum da vardır. Hem niye sunmayalım, insan tabiatın sahibi değil ki, insan tabiatın çoktan bir parçası. Onun da kabuklu hali, çiçekli hali, çalı hali, su hali, kuş hali yok mu?

Bu şehrin mevsimidir bahar

Fakat bu İstanbul başka. Bu İstanbul bambaşka. Onda sadece bizim baharımız değil kendisinden önceki bütün dil ve dinlerin bütün kültür ve tarihlerin de baharı açar. O kilisede bu havrada şu yatırda bu ayazmada, hasılı şu sokak köşesinden bu dilek taşına değin bilmediğimiz bambaşka bahar hikâyeleri saklıdır. Boşuna değildir, hemen her yapının hemen her köşenin bir yolunu bulup çiçekle, desenle buluşması. Kariye Müzesi'nin tavanlarındaki çiçek süslemelerini dikkatle incelediğimizde bu şehrin ezeli düşkünlüğünü anlarız. Bu düşkünlük Rüstem Paşa Camii'nde zirve yapar, adeta bir çiçek cennetine dönüşür ya... Dün cuma, hasretini çektiğim Sokullu Mehmet Paşa Camii'nin avlusuna attım kendimi. Ara Güler birkaç aç birkaç deklanşör hamlesi ile fotoğraflarına konuk etmiştir etmesine burayı ama beni asıl çeken sadece bu değil. Bu caminin hemen üst tarafında şehrin en güzel sokaklarından, daha doğrusu zaman çarkı çağrışımlı sokaklarından birisi bulunur; 'Su Terazisi Sokağı'...sokaktan inip de sonsuz geçişlerin egemenliğine bıraktığımda kendimi, yine onu, o çiçeklere özenmeyi görmeyeyim mi? Öyle öyle karar verdim. Bu şehrin mevsimidir bahar. Baharın bunca desene yoğunlaşması sadece bir gerçekliğin yansıması olamaz. İçlenişini ve özenişini de gösterir. Erguvanlara doğru. Atkestanesi pembelerine doğru.

Yorgunluk diyor ya insanlar! Bir vesileyle yorgunluktan söz açıyorlar ya. Doğrudur. Yorgunuz hepimiz. Herkes çok yorgun. Yorgun düştükçe yorucu oluyor her şey. Saatler bileklerde yorgun atıyor. Kedilerin gözleri ağır ve buğulu. Hamam kubbeleri çöktü çökecek. Aralık, gıcırdayan kapı gibi yorgunluk. Oysa, yorgunluğu değil yoğunluğu düşünmek gerekiyor. Onu hissetmek, o hissedişin şevkiyle çıkmak gerekiyor. Saçların dibinden. Göz çukurlarından. Ters katlanmış kitaplardan. Kirlenmiş pencere camlarından. Çıkmak gerekiyor. Dallara yürüyen yoğunluğa. Yol kenarlarına serpilene yoğunluğa. Kuşların uzaklardan getirdiği su damlalarına. Duvar diplerinde yürümek gerekiyor. Bir bardak çayı binalara değil gökyüzüne bakarak içmek gerekiyor. Bahar, birkaç hafta sonra asla geri vermeyeceği yalın soyunukluğuyla kollarını açmış bekliyor. Su geliyor her bir yerde. Su dört ana unsurun en saf hali diye buharlanıyor bir duvar yosununda. Bahar yorgunluğuyla değil yoğunluğuyla doluyor asıl içimize, her yere öyle iniyor.

Aksi halde yorgunluk o ketum ve katı kireciyle gelip çökecektir dizlere. Telefonlardaki seslere. Bahanelerin yaprağında lif lif dolanacaktır. Gazete köşeleri baharla gelen yorgunluklardan, doktor tavsiyelerinden, özel karışımı içeceklerden, düşük dozajlı moral ilaçlarından mutlaka bahis açacaktır. İnsan insandan çıka çıka değil de insan insana kapana kapana karşılayacaktır baharı. Oysa her çiçek ayrı ayrı açmakta, her dal bir zaman tomurcuğu sunarcasına uzatmaktadır elini. Neden uzatmaktadır, hep mi uzatacaktır, bir önemi yok. Kim yaşadığı baharın yoğunluğunu fark etmeden bir sonraki baharın yorgunluğunu görmeyi ebediyen başaramıştır ki... Yine de herkesin öğüdü kendisine kalsın. Herkes kendi öğüdünü ısınmış toprağa gömsün. Değil mi ki insan gözü bir güneş gözlüğü camından daha güçlü ve daha yoğun bir taşıyıcıdır. Baharın müjde tozlarıyla bezenmiş şu yoğunluk kendi iç diliyle konuşup durur. Bir parkta. Balkona asılmış temiz çamaşırlarda. Annelerin mutfak çınlayışlarında. Salıncakta şarkı mırıldanan aşkta. Kendiliğinden. Beklentsiz.

YASAL UYARI

Yayınlanan köşe yazısı/haberin tüm hakları Feza Gazetecilik'e aittir. Kaynak gösterilse dahi köşe yazısı/haberin tamamı özel izin alınmadan kullanılamaz. Ancak alıntılanan köşe yazısı/haberin bir bölümü, alıntılanan habere aktif link verilerek kullanılabilir. Ayrıntılar için lütfen **tiklayınız**

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Bir uluyan adam...

Ömer Erdem 2012.04.21

Zeki Demirkubuz'u bir yönetmen olarak yeni kuşak yönetmenlerden ayıran temel fark, Türk sinemasının içinden gelişip gelmesidir.

Burada hem gelişmeyi hem de gelmiş olmayı çoklu anlamlarıyla kullanıyorum. Genç kuşak sinemacılar daha çok dünya sinemasından çıkarak Türk sinemasına girmeye çalıştılar, nitekim girdiler de. Öte yandan Nuri Bilge Ceylan, Zeki Demirkubuz ve Semih Kaplanoğlu üzerinden bir benzetme hatta bir hüküm vermek durumunda kalırsak, her bir yönetmenin de vaktiyle sinemacılarımızın çok saçma şekilde göz ardı ettikleri çerçeve fikrine yeniden hayat verdikleri söylenilebilir. Çerçeve, hikâyenin sadece taşındığı değil aynı zamanda dolduğu yedir de artık. Seyircinin, özellikle saf ve kaliteli seyircinin bu çerçeveye ekledikleri ise ayrıca önemli. Ne var ki, Demirkubuz'un yeni filmi Yeraltı, tam da burada çerçeve ile hikâye arasındaki gözenekleri ve bu gözeneklerin yeterince doldurulmamışlığıyla karşımıza çıkıyor. Türk sinemasının içinden gelmenin böylesi bir eksi mirasını da taşıyor. Nitekim yönetmenin bir önceki filmi Kıskanmak'ta çok daha bariz şekilde gün yüzüne çıkan bu olgu, bir yandan yönetmenin özel tercihi ile irtibatlandırılabilir. Fakat bu irtibat bir tür fazladan şans hatta tolerans olarak da okunabilir ki, bu durum Zeki Demirkubuz sinemasına haksızlıktır. Şundan haksızlıktır, başta söylediğim Türk sinemasının içinden gelmiş olmak hali, aslında alttan alta hikâyesizlik sorununu barındırıyor olmakla malulken, bu malullüğü özellikle son iki filminde aşip aşmama sorusunu tartışmak gerekir. Kıskanmak, bir romana dayanmak bakımından kabul edilebilir boşluklar taşısa dahi, özgün senaryo olan Yeraltı'da seyircinin başka şeyler araması son derece normaldir. Gelişip gelmek ilmek ilmek tamir etme sorumluluğunu da gerektirir bizce.

Diğer yandan özellikle söylemek gerekir ki, Yeraltı bir seyir sanatı da olan sinemaya çok özgün göz atışlar ve göz kırpışlarla örülmüştür. Zeki Demirkubuz'u bir yönetmen olarak önemsememizin sebebi, onun esaslı bir sinema derdine ve insanlık sorununa sahip olmasıdır. Burada kesin bir hüküm diliyle değil fakat duyuruşlar halinde bu soruna parmak basmak gerekir. Çünkü bir filmini daha bu soruyla ileri götüremez kanımızca yönetmen. Göz demişken, göz kırpış demişken, Demirkubuz'un özne göz ile kamera gözü insan üzerinden hayata yansıtmakta son derece başarılı olduğunu vurgulamak gerekir Yeraltı'da. Her ne kadar her çerçeve, kurgu içinde gelişen her çerçeve bir gerçeklik ve akış gerekliliği içinde oluşsa bile gösterdiklerinden çok duyurduklarıyla genişler. Hem açısıyla genişler hem duygusu ve düşüncesiyle. Göz ve gözden göze geçişler, özne yüzle gözlerin bağdaştırılması ve ana karakterin psikolojisi ve kişiliğini tam yansıtacak özel kullanılmış objektif-göz Yeraltı'nı çok okumalı izleyişlere açık tutmaktadır. Gözün bir merkez olduğu kadar akışın ana paragrafları halinde sıkmadan ve bilinçle kullanılması Yeraltı'nın sinemamıza getirdiği özgün yeniliklerden

sayılmalıdır. Dahası belki de bu filmiyle yönetmen çok önceden Refik Halid'in Şeftali Bahçeleri öyküsü ile edebiyatımıza soktuğu memur tipolojisini, memur bakışı olarak güncellemiştir. Bu ülkede memur bakışı denilen bir şeyin olduğunu artık daha kolay kavrayacaktır herkes.

Yönetmen hikâyeden çok duyuruşların peşinde...

Hikâyesizlik meselesini salt bir olumsuzluk olarak da görmediğimi, bunun sinemada pekâlâ mümkün olduğunu kabul ediyorum. Bir damla mürekkep yalamışların arasındaki husumetin bütün husumetlerden üstün olduğunu aktarmak için Dostoyevski'ye atıf yapmak ve benzer atıfları sıradan memuriyet hayatı içinde biraz bohem diyebileceğimiz bir yaşam akışına sahip kişilik üzerinden örneklemek yeterli mi tam? Ben Yeraltı'nda karakter ve sorunları kadar yaşadığı gerçek hayat arasında bir doku sorusunun varlığına işaret etmekle yetineceğim. Yer yer alttan alta ama esasta insan hakikati, merhamet, kıskançlık, suç, iktidar, şakşakçılık, maddi ve manevi kopukluklar gibi esaslı sorunları beyninde taşıyan ve oyunculuk rezervi kadar imgesiyle de bunu ölümsüzleştiren (ki Engin Günaydın bizim Paul Giamatti'mizdir) Muharrem bey, Edip Cansever'in Ruhi Bey'i kadar netleşmez. Demirkubuz, sanki hikâyeden çok duyuruşlarının peşine düşmüştür ve bunun için Engin Günaydın rüya kadar inanılmazlıklarla doludur. Doludur dolu olmasına da, bu bulanık akış tam olarak nedir? Onu da düşünmek gerekir. Ve yönetmen sinemalarında, genel izleyici bakımından temel sorunlardan birisi aksiyondur. Ki çerçevenin temel referans olduğu Yeraltı'nda Demirkubuz'un bunu beklenmedik hızlı konuşmalarla aştığını söyleyebiliriz. İçerikleri hiç de öyle basit söz oyunları ile doldurulmamış bilakis klasik romanlardan çıkmışçasına sağlam olan bu konuşmaların bir yenilik olduğunu düşünüyorum. Suçlunun veya delinin birdenbire mükemmel fakat tam karşılıksız sarf ettiği sözler gibi, diyelim. Hızlı kamera ve aksiyon yerine geçen diyaloglar diyelim. Üstelik, bunun ana karaktere değil yan karakterlere devredilmesi, zaten başrol oyuncunun üzerinde toplanmış yoğunluğu başka bir yoğunlukla dengelenmesi bakımından önemli buluyorum.

Tam olarak nasıl söylenir bilmiyorum. Bir yarımay ışık, göstermeyen ışık, minimal ışık tabirleri teknik ve estetik açıdan yeterli mi onu da söyleyemem. Ne var ki böylesi bir ışık kullanımının, göstermeyen ışık tercihinin, hikâyenin soyunmayan özüyle olduğu kadar Yeraltı imgesini de çağırdığını düşünüyorum. Tıpkı Muharrem'in dünyası gibi hiçbir şey tam aydınlık değildir burada. Söylemek istedikleri söylediklerinden çok ve serttir bir yandan. İnanmak isteyen ve bir türlü inanamayan, hayatın kendisine ve insana inanmasını engellemesine engel olamayan Muharrem'dir o. Gözlerin en çok gözlerin, insanın ta içine dokunduğu, Zeki Demirkubuz'un otel sahnesindeki ölüm konuşmasında sembolik dille anlattığı ve fakat asıl insanı bir kurt sesine indirgeyip duvardaki gölgeyle eşleştirdiği sonra da sesi de yuttuğu sahnede olduğu gibi. Uluyan yer altı. Uluyan hayat. Yeraltı, düşüncesi kadar estetiği ve eksik gözenekleri ile düşünceli bir film.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Akasya

Ömer Erdem 2012.05.05

Merhaba. Bugün sana akasyadan söz edeceğim. Bugün ne mi? Bir önemi yok. Üstelik sen kimsin, sen derken tam olarak kimi düşünüyorum, tam bilmiyorum.

Fakat ne senin ne de bugünün önemi yok. Hem akasya da ne, diye sorabilirsin buna rağmen. Sor. Cevabını tam bilmediğim sorular hoşuma gider benim. Akasya. Sana bugün akasyadan bahsedeceğim. Onu dün gece, sen yokken, sen yanımda varmışsın gibi yalnız seyrettim. Gizli bir zevk duydum bu olmayan yalnızlıktan. Ama yalnız mıydım? İnsan yalnız kalabilir mi? Ağaran saçlarım bana bir şeyi daha öğretti. Ölüm bile yalnız değil. İnan. Ben kaç kere yaşadım. Duymuş muydun Akasya'yı? Duymuş olmalısın. Kim bilir, belki değil mutlaka benden önce izledin ve şimdi bu cümleleri yüzüne çok yakışan gülümseme tülüyle okuyorsun, kahveni, bir çıt karanfille birlikte kaydattığın kahveni içerken okuyorsun. Bugün günlerden ne? 'Kaplan cumartesi'? 'Hain akrep pazartesi'. Neyse neyse. Asıl söylemek istediğim, sana anlatmak istediğim hikâye başka. Akasya'yı düşünmek, akasya üzerinden düşünmek. Arjantinli yönetmen Pablo Giorgelli'nin Akasya'sına bakmak. Çok yetenekli sinema eleştirmenleri film hakkında ne düşünüyorlar bilmem ama zaten eleştiriler de parselli artık dünyada. Kim bilir belki de vasat deyip geçtiler. Olsun, vasat da bir seviye.

Bilirim sen fazla düşünmezsin. Yoksa düşünür müsün? Düşünmeyi yaşamaktan çalmaya benzetirsin. Öyle misin? Ama ben düşünme düşünme yaşarım. Akasya'yı düşünme düşünme izledim. Akasya'ya vardım. Pencereimin tam karşısında kocaman, yaşlı bir akasya ağacı var. İyi mi? Hatta bir sıra akasya onlar. Devlet eliyle dikilmiş gibi yekpare, tek sıra halinde sıralanıyorlar. Halk pek sevmez akasyayı. Halk ağacı değildir nedense. Ama kolay yetişir. Hızlı büyür. Eskişehir kıraçları. Konya'nın toz duman ufukları onlarla sıralıdır. Sürgün gibi şehirden. Tutsun ve dirensin diye sıcağa, yalnızlığa. Oysa çınar öyle mi, atkestanesi öyle mi? Şan ve şatafat, şehir ve tören sarhoşudur onlar. Şimdi Giorgelli'nin Akasya'sını izledikten sonra, bizim akasyalara daha dikkatli baktım hem. Genci daha mı alımlı oluyor akasyaların? Çiçekleri daha sıkı, salkım salkım. Çocukken çiçeklerini yer miydik, yiyen birisini mi gördük, yoksa reçeli mi yapıyordu bu çiçeklerin? Akasya, kendisinden çok imgesiyle var gibi. Yanılıyor muyum? Fakat o imge, ne yaygın ve ne işlek böyle. Diyeceğim, bahara en son, en ağır katılan ağaçlardan birisi akasya. Biraz incir gibi. Nazlı. Ağırdan alıyor. Sonra da, bütün gücüyle direniyorlar. Şimdi durup dururken anmıyorum pencereimden gördüğüm akasyayı. Filmle boş yere bağlantı kurmuyorum. Sebebi var. Belki var. Belki yok.

Bir kere söylemeliyim ki Arjantinliler son yıllarda dünyanın en has filmlerini yapıyorlar. Sessizce. İnsan dolu öyküler çekiyorlar. Dahası alternatif bir sinema yöntemi üretiyorlar. Belli ki maddî zorluklar onları senaryo ve oyunculuk üzerine yoğunlaştırıyor. Ki orijinal adıyla Les Acacias, neredeyse sadece üç kişiyle üstelik bir kamyonun içinde olağanüstü bir film nasıl çekilebilir onu gösteriyor. Üstelik, bu üç kişiden birisi bir bebek ise eğer, yönetmenin şapkadaki tavşan çıkarmasının ne kadar zor olduğunu düşünmek gerekiyor. Paraguay'dan Arjantin'e kereste taşıyan bir TIR şoförünün (Ruben) bebeğiyle (Anahí) birlikte bir kadını (Jacinta) yanına alıp yola çıkmasıyla başlıyor film. Bir yol filmi ancak yola değil insana, insanın o yalın yalnızlığına ve o yalnızlık içindeki bitmeyen sevgi ihtiyacına odaklanıyor. Akasya, en çok ona benzeyen haliyle kamyon şoförü, neredeyse çok az konuştukları genç kadın ve bakış diliyle yol aldıkları bebek üzerinden kendini keşfediyor. Bir film bir bebek kokusunu, o kokuyu duyan yalnız bir adamın ıstırabını, umutsuzluk içinde umuda kapılmasını anlatabilir mi, işte onu da anlatıyor. Akasya. Şerha şerha. Sert.

Yaklaşık bin beş yüz kilometre süren yolculuk boyunca yönetmen Giorgelli bize insan yüzü üzerinden evrensel ve derin bir hikâye anlatmayı nasıl başarıyor dersin. Şüphesiz bunu görüntüye ve kurgu oyunlarına boğduğu atraksiyonlarla değil, izleyiciyi, ısrarla onu özgürleştirerek yapıyor. Senaryonun ve oyunculuğun sinemanın esası olduğunu bir kere daha ilan ediyor. Bilirim, şüphesiz bu söylediklerimi sen de bilir ve söylersin. Ama Cannes Film Festivali'nde en iyi ilk film ödülü yanında pek çok yerden de ödüller kazanan bu filmi, her bir akasyanın altından geçerken yeniden izliyorum zihnimde. O akasya gibi ağır ağır bahara katılan, dışarıklanmış, kendisi dışarıda kalmış ama öz suyu bütün çetin şartlara rağmen içeride akan varlığı, insanla, kendimle olmasa bile seninle ilgilendirmiş olmalıyım. Hem biz seninle hiç film izlemedik birlikte. Belki, 'Saatler'i aynı salonda birbirimizden habersiz izleme ihtimalimiz var. O ihtimal de tıpkı şu yazı gibi kurgudan ibaret ve nice şaşkın

gerçek sanacak. Öyle ya gerçeğin bunca yaşanmaz olduğu bir ülkede, kurgunun yumuşak rahminden başka nereye kaçsın insanlar. Kurgu, çapak çapak örüyor yuvasını.

Hem gün geçmesin ki gazetelerde yeni bir filmin çekimlerine başlanıldığı haberini okumayayım. Sen gazete okumazsın benim gibi. Okur musun yoksa? Gazete gerçeğini sileli uzun olmuş zihninden. Öyle mi? Ben öyle değilim. Bakıyorum da o haberlere, yönetmen açıklamaları, oyuncu kadroları, bütçe rakamları, destek açıklamaları, eleştirmen pompalamalarıyla dolu. Bir ülkenin sinemasının her şeyden önce o ülkenin kokusuyla dolu olması ve bunun da ilkin gerçeklikle kurulacak yalın bağlılıkla mümkün olacağını kime anlatacaksın? Hem niye konuşalım üzüntünün ve hayıflanmanın eşğine çıkacaksa sonuçta söz. Benim sana diyeceğim, diyebileceğin, oturduğun semtte, yaşadığın şehirde, bulunduğun ülkede Les Acacias'ı bul. İnsanların şan ve şöhret, zenginlik, arzular ve siyasal bağlantılarla değil asıl acıyla nasıl da akraba olduklarını keşfet. Şiddetin bir moda podyumu gibi zarif adımlarla adımlandığı şu ülkede, bir bebeğin hiçbir kelimeye dönüşmeyen konuşmasını duy. Akasyalar, rüzgârda en çabuk dalgalanan ağaçlar olsa bile gövdeleri kolay kolay bükülmüyor. Bükülmüyormuş.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

'Top, adama ne verir?'

Ömer Erdem 2012.05.12

Babam, her defasında, bir yolunu mutlaka buluyor ve sıcak bir öğlen vaktinden koparılmış kamçılayıcı bir soru gibi aramıza salıveriyor o cümleyi; 'Top, adama ne verir?'

Türkiye'nin bir türlü ne Finlandiya ne de Demokratik Almanya'yı yenemediği günler. Kulaklarımız radyoya öyle yapıyor ki, TRT spikerinin o taşlıklık, kutsallık karışımı sesinden bir umut cümlesi duymaya çalışıyoruz. Sanki birden bir mucize olacak ve gol atacak Türkiye. Böylece boğazımızda büyüyen çalılık sökülecek, sevinç toplayacağız birbirimizin gözlerinden ışık ışık. Birbirimiz dediğim birkaç çapaklı oğlan. Derslerin, ödevlerin sapaklarından çoktan geçmiş, şimdi bir radyo sesinde bir taşra ikindisi serinliği arıyorlar. Seziyor ve biliyoruz, o spiker, seslerinin neredeyse her duraklarını ezberlediğimiz TRT spikeri 'yenildik ama ezilmedik' vecizesini armağan edecek bize. Taşrayı yeni bir öğle üstü bunalımı basacak, bulutsuz gök biraz daha alçalacak ve biz haydi diyeceğiz, kızaran kulaklarımız, kesikleşen nefes alışverişlerimizle, haydi çayırılığa, top oynamaya. Kendi maçımızı kendimiz yapacağız ve kazanmanın o ebedi coşkusuna kavuşacağız. Fakat o cümle, bir ateş yeli gibi uzaktan, kısa kollu bir bilek güreşçisi gibi boynuma yapıyor, yeri, tozlu yolu göstererek soruyor; 'Top, adama ne verir?'. Bilek güreşinde, bilek güreşçisini avantajlı kılan taraf buymuş. Bilek ile dirsek arasındaki kemik ne kadar kısa olursa o kadar zor olurmuş o bileği yenmek. Değil mi ki elli santim bir odunu kırmak on santim bir odunu kırmaktan daha kolaydır, işte öyle. Ve o cümle, kıaldıkça kısalıyor, bir kuru dut odunu gibi bana yaklaşıyor; 'top adama ne verir'... Dört kelimelik bir felsefe. Dört dörtlük.

Taşrayı sıkıntı yaşatır

Şimdi durup dururken Metin And'dan söz açacağım. Metin And'ı kütüphanelerden çıkarın, kültür tarihimizin temel taşları bir bir dökülmeye başlar. O büyücü, o oyunbaz, o vişne şurupları gibi buğulu, o pek güzellik

düşkün, o pek tiyatrocu, o pek bilgili ve o hem ne çalışkan adamı yakından tanıma şansım da oldu. Hokus pokuslarla sizi birden görünmez kılma yeteneğine sahip bile olmasına rağmen tiyatrodan folklor, minyatürden mitologyaya değin nice düğüm konuyu bir bir açığa çıkardı da sonra birdenbire kendisi sırroidu. Metin And'ı dinlerken, onun kitaplarını okurken, aslında hayatın da bir tür tiyatro, oyun, büyü olabileceğini pekâlâ fark edivermiş ve babamın o muhteşem sözünde evrensel bir ruh da yakalamıştım. Biz, her ne kadar taşranın kültürel anlamda küllenmeye başladığı bir zamanda, geleneksel dışavurum eğlencilerinin son uçlarını tam farkına varmadan 'temaşa etme' şansına varmış bile olsak yine de aşure ayında komşularımıza aşure dağıttık, Nevruz'da yüzümüzü gözümüzü boyayıp komşu komşu dolaşarak soytarlıklar ettik, eli bastonlu, dili şifreli meczupların mucizevi sözlerinin sağanağına kapıldık. Belki asıl türkülerde ve o türkülerin son düğünlerde çiçeklenip can çekişmesini gördük geçmişin. Ve sıkıntı büyük bir şeydir ve sıkıntı taşırayı yaşatır. Gaston Bachelard'ın bir alıntısıyla söylemek gerekirse; 'sıkıntı, taşranın en büyük mutluluğudur. Barındırdığı şiddet nedeniyle düşlememize yol açan, onulmaz, derin sıkıntı...' İşte o günlere denk geldik, geçtik.

Tiyatro gibi oynuyorduk topu

Çok, çok sonradan elbette fark edecektim ki futbol oynamak hem bizi o büyük sıkıntıdan koparıyor hem de bir tür temsil niteliği kazanıyordu oyuna. Radyodan hayatımıza sokulan küflü toza karşı bir tür ruhsal tepki veriyorduk. Tiyatro gibi oynuyorduk topu. Roller paylaşıyorduk. Hırs, kıskançlık, umut, acı, belki aşk belki de toplu bir sevilme isteğini dışarı vuruyorduk. Bir spor ayakkabısının temsil ettiği sembol o bakımdan çocuğun dünyası kadar genişleyebiliyordu. İşte o zaman ne Doğu Almanya ne Finlandiya dayanamıyordu bize. Elimizde olsa, gücümüz yetse önümüze dikilen Toros zirvelerini bir hamlede aşacak, kendimizi düşler ülkesinin yangınına feda edecektik. Babamın her defasında, adeta o büyük konuşamamazlık içinden ürettiği bu mucizevi cümle bir kere daha karşıma çıkıyor, çelik bir asa gibi ahlat ağaçlarının dikenli dallarına asılıyor sonra da bir yaban alıcının dibinde güneşe çıkmış buz gibi eriyip gidiyordu. Top bize düş gördürüyordu. Birer av tazısı, birer ilk güneşe çıkan tay gibi korkusuzca peşinde koştığımızın sebebi başka ne olabilirdi? O sağı solu yamulmuş, yamalı, dikişleri patlamış, renksiz topların bize başka verebileceği ne olabilirdi? Bir kere topa vurduğumuzda bacaklarımız kanatlanıyor, uzaklara henüz gitmediğimiz çok uzaklara taşıyordu bizi.

Yıllar sonra, Akdeniz ve Ege içlerinde, antik kentleri dolaştığımda, keçi yollarıyla daha bir metaforik çentikler kazanmış tiyatroları gördüğüm vakit daha da bir anlam kazandı ve bir ham elmas gibi içimde büyüdü babamın sesi. Her ne kadar ilk çıktığı zaman kalbimi çiziyor olduysa bile, o söz babama da ait değildi ve muhatabı tek muhatabı da bizler değildik. Babam, bir tür oyundan çıkmış, düşün ve heyecanını kaybetmiş varlık gibi konuşuyordu. Farkında olmadan kendi çocukluğunu bir kere daha hafızasının kuyusuna gömüyor, futbolla güncellenen günlük oyun ve yaşam duygusunu fark edemiyordu. Yine sonradan çok sonradan fark edecektim ki her şeyin yazılmamış katı kurallarla yönetildiği taşrada, düğün ve bayramlarda, kara kışların ve sezgili baharların gün yüzüne çıktığı günlerde her şey anlaşılır, kabul edilebilir ve yaşanılabilir bir genişliğe kavuşuyor, temsil kabiliyetleri gün yüzüne çıkıyordu. Her zaman düşündüm ve çok hayıflandım, Cumhuriyet, Metin And'ın ısrarla 'gösterdiği' seyirlik halk oyunları geleneğini ve tarihsel tortuyu hakiki bir tiyatro kavramına evirebilseydi şu 'piyes' günlerini yaşamaktan kurtulur muyduk acaba? Tiyatro kavgamız değil de hayatımız olmaz mıydı çoktan?

James Bond arşı ve Sesler

Ömer Erdem 2012.05.19

Kadın feveran ediyor tramvayda. 'Bizi hâlâ tezgâhlarda alışveriş yapıyor sanıyor bunlar. Şunlara bak. Biz böyle miyiz? Bizi neden hep böyle görmek istiyorlar. Hangi çağdayız canım!'. Karşısındaki suskun.

Boynunu döndürebildiği kadar çeviriyor ve Yeni Cami ile Mısır arşısı arasına serpiştirilmiş ve koruma çemberine alınmış tezgâhlara bakıyor. Ben de eğilip bakıyorum kadının bakışlarını takip edercesine. Üst üste yığılivermiş izlenimi veren tezgâhlar. Yapay eşyalarla, şekillerle ve renklerle dolu. Kırmızı renk öne çıkıyor. Macuncu tezgâhları, kestaneciler, baharat malzemeleri. Günlük eşyalar. Mutfak malzemeleri. Kumaşlar. Elbiseler. Doğu gelip toplanmış oraya. Şimdilik sessiz. Sabah uykusunda. Mahmur. Belli ki çekimlere başlanınca hareket de başlayacak, aksiyon sahnelerini destekleyecek ses ve hayat cümbüşü iç içe geçecek. Çünkü gerçek bu. Doğu tek başına ne görüntü, ne renk ne de sestir. İstanbul, Doğu mu demek istiyor aslında kadın! Biz Doğu muyuz! Daha doğrusu Doğu değiliz demek istiyor. Tramvay pervasızca kayıyor ileri doğru, bir durak sonra da kadın söylene söylene iniyor. Yanındakinin dudağında saklı bir sabır, çiğnenmiş bir karanfil gibi düştü düşecek.

Olacak bu ya! Ben de kendimi birdenbire büyük bir alışveriş merkezinin içinde buluyorum. Artık her yana fütursuzca serpilen bu büyük alışveriş merkezlerine düşmek kadar sıradan bir şey yok. Zihnim geride. Kadının gözlerinde. arşıları ve sesleri düşünüyorum. Ama o pek gösterişli, bak ben buradayım diyen alışveriş merkezi alabildiğine bastırıyor omuzlarımdan. (AVM diyorlar bir yandan onlara. Böylelikle daha gizemli, bilinmeyen, soyut bir havaya bürünmüş de oluyorlar.) Öyle bir ses ve müzik basıncı var ki ne yapacağımı bilemiyorum. Ses dediğim, arsız otlar gibi sarkıyorlar. Ve dipten gelen yoğun ve boğuk bir uğultu. Tamamen mekanik. Bir tren istasyonunun uçuk sesleri değil mesela. Bir şehirlerarası otobüs terminali hiç değil. Ne bir gözyaşı. Ne bir sevinç çığlığı. Ne bir gizli hıçkırık. Yekpare bir uğultu. Girintisi çıkıntısı yok. Canlı değil de günün her vakti bir merkezden özel olarak yayılıyor gibi. Fakat uğultuyu boğan daha başka bir şamata var. Müzik. Yüksek sesli. Bitmeyen. O mağazadan bu mağazaya giderken belki ses değişiyor ama ton aynı. Ritim aynı. Yabancı dil. Araya karışan mağaza içi duyurular. Üç gömlek alana dördüncüsü bedava. Beş kilo pirinç alana bir bulaşık süngeri mesela. Belli ki bir süre sonra burası her şeyi ve herkesi düzleştiriyor, tekdüze bir hale getiriyor. AVM'nin unsurlarından birisi yapıyor sizi. Kulağınız, gözünüz ve duygularınız devrediliyor büyük uyuma.

Ahmet Rasim, her şeyi yazmıştır da bir de İstanbul'un seslerini yazmıştır. Tuhaf olan hazretin bu yazıları kaleme alırken içinde bulunduğu hayıflanma duygusudur. Şehrin, sokağın, çarşının bir bir aradan çekilen seslerini, o kendisine has muzip dil içerisinde duyurur bize. Yoğurtçu, sütçü, yorgancı, kaymakçı, leblebici, bozacı, ciğerci, eskici, muhallebici, süpürgeci, aklınıza ne gelirse, hem de onların hangi milletten olduklarını hissettire hissettire bir tür dil efekti ve dil fotoğrafı yanında teatral tonuyla yazar. Muziptir çünkü dil içindeki dilin farkındadır. İstanbul'un asıl bu dil içindeki dil ile de yaşayıp devindiğinin, kendisini yoğurup harmanladığının bilincindedir. Sesler olmasa, sesleri giyinmiş varlıklar olmasa şehir bir hayaletten hatta cehaletten başka nedir ki! Hem o sesler sadece İstanbul'da değil, Anadolu'dan Balkanlar'a, Suriye'den Kudüs'e, Kahire'den Buhara'ya kadar uçup yayılmaz mı?

Öyle ya, bu James Bond filmini çekenler bizi nerede yaşıyor zannediyorlar? Biz de şimdi tıpkı Fransızlar, Amerikalılar, Almanlar ve dahi Polonyalılar gibi giriyoruz büyük marketlere, kasaya ilerliyoruz, kasa o muhteşem bipbipleri ile barkodlarımızı okuyor, hiç yüzümüze bile bakmayan satıcılara paraları sayıyor, kredi kartlarımızı uzatıyoruz. Bipbip...Bip. Biiip. Bipp. Biiiiiippppppppppp.

Çıkıyorum hızla AVM'den. Biraz daha kalsam aynı renklerin ve aynı sesin içinde boğulacağım. Aynı ses diyorum ya! Kastım sessizlik aslında. Birden o müzikler susturulsa ne olacak? Sessizliğin ustaca üstünün örtüldüğünü

anlayıvereceğiz. Hayatın dilsiz bir karartma olduğunun farkına varıvereceğiz. Fakat vah ki biliyor ve hissediyorum ki, bu çağ her şeyi modellemekte çok mahir. Nasıl şimdi semt semt, mahalle mahalle eskiler yeniden inşa ediliyor, bir tür gibilik akımı her yeri dolduruyor. Bir süre sonra da o alışveriş merkezleri bu seslerden vazgeçecek, tezgâhları, standları, rolü çarşığı, sokağı ve hayatı taklit etmek olan görevliler dolduracak. Domates diyecekler. Marul. Elma. Armut. İnanmadan. İnanırmış gibi.

Korkuyla çarşıya atıyorum kendimi. İlkın Kapalı Çarşı'dan geçiyorum. İşte diyorum burası da bir tür AVM. Fakat biraz durursanız hem su sesi duyabilirsiniz hem de kuş sesini. Hem gün ışığı sızır mini kubbelerden hem de her tür satıcı sesi. Dil her bir seste başka bir müziğe bürünür. Sonra bugün dünyanın son günüyümüşçesine, ne olur ne olmaz diyerek dalıyorum çarşılara. Peynir satanlar, kuru yemişçiler, zerzevatçılar, çiçekçiler, kuş satıcıları, baharatçılar, kestaneci, sucu, dondurmacı. Aman Allah'ım, Ahmet Rasim kadar zengin olmasa da, yaşamaya, kulak vermeye, plastik bir dünyadan, dilin ve hayatın gerçeğine dönmeye çoktan değer. İnat edercesine oturduğum köşeden yüksek sesle sesleniyorum; 'Çay buraya. Bir çay!'. Sonra bir daha...

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Ve at...! Ve... Bisiklet...!

Ömer Erdem 2012.05.26

Bisiklet olmasaydı araba icat edilmezdi.

Bisikletten arabaya geçen macera başlı başına ilginçtir fakat bırakalım onu teknoloji tarihi araştırsın.

Bizim işimiz bisikletle. Bisiklet çağıyla. Evet bir bisiklet çağından söz edilebilir ve bu çağ hem bireye hem de topluma açılır. Bana sorarsanız tekerleğin icadından sonra bulunan en tuhaf düzeneştir bisiklet. Tuhaftır ve bu tuhafılık 'şeytan arabası' nitelemesiyle karşılık bulmuştur halkta. 'Şeytan arabası' deyip geçerek hem mizahi hem de mekanik bir izah getirmiştir halk muhayyilesi. Aslına bakarsanız bisiklet insanın bir tür kendi kendisinin atı olması hadisesidir. Tamam at canlı bir varlıktır. Ona türlü türlü arabalar koşulabilir. Mesafeler kat edilebilir. Lakin neticede at da bir canlı olmakla yorulur, acır, yaralanır, hastalanır ve ölür. Bisiklet öyle mi? Ne yorulur, ne acır! Yeter ki tekerlekleri patlamasın. Ağırlıktan, çarpmadan zarar görmesin. At, nasıl zamanla aristokratların çok özel bineği haline dönüşmüşse ve hâlâ dünyanın pek çok yerinde at sahibi olmak asaletin bir göstergesi ise bisiklet de başlangıçta öyledir. Sadece az üretilmesinden, pahalı olmasından dolayı değil aynı zamanda imgesinden dolayı da böyledir. Gerçi her yenilik, her buluş her iyi ve güzel şey ilkin zenginler ve seçkinler tarafından kullanılır ya olsun. Hayatın da cilveleri vardır. Dün İngiliz aristokrasisinin simgesi olan bisiklet gün gelir Çin devriminin modeline de dönüşür. Her ne kadar atlar yerine bisikletlerle gidilen cephe savaşlarını tecrübe etmemiş olsa da insanlık ilkin şu at meselesini biraz konuşmak gerekir.

Sanki yekpare bir at

Kendi halimde sabah yürüyüşlerimden birisini daha yapıyordum. Mini şemsiyeleriyle patlayan limon gülleri ve her daim sarımsı uçuk iğde kokuları arasında kaybolmuştum. Her şeyin insan aklına göre değil tabiatın kanunlarına göre işlediği şu hayatta etrafı yosun bağlamış eski bir balıkçı teknesi gibi sessizce bir köşede kalmanın huzuru nicedir tek esenliğim sayılırdı. İkide bir rüyalarımına dalıp çıkan uslanmaz karabatak

yavrucuklarını saymazsam halime diyecek yoktu. Çoktandır elden gelenlerin değil gelmeyenlerin çağrımına kapılmıştım. Her şey birdenbire olur, her gün önünden geçtiğiniz taşlar, selamsız kediler, bisiklet tekerlekleri, kuş şamataları, sabah vaktinin saflığı bir olayla iç içe geçiverir ya! Yine öyle oldu. Beni buraya, bisiklet yasasına getirdi. At çağrışımına fırlattı. Sağ bacağım sol bacağımdan biraz daha kısa hem. Hissediyorum. Olurmuş insanda. Belki çift olan bütün organlar için geçerliymiş bu. Zamanla açığa çıkarmış. Görünür, hissedilirmiş. Hafiften sağa basışımdan, omuzlarımin inatla sağa yatışından da çıkarabiliyorum bunu. İşte onu, gökten keşif uçuşu yaparcasına geçen bir grup gösteri uçağının patırtısı altında düşünüyordum. Kısalık. Uzunluk. Akıl için de kullanıyorlar ya. Neyse...Bisiklet diyordum. At diyordum.

Sağ yanımdan sessizce bir bisiklet kaydı birden. (Ya nasıl kayacaktı!) Kaskını takmış, özenle öne doğru uzanmış genç bir hanımefendi, spor kıyafetlerinin verdiği güvenle pedal çeviriyordu. Kulaklarında müzik dinlemesini sağlayan bir şeyler var mıydı? Ben mi yakıştırıyorum? Daha yanımdan geçeli birkaç saniye bile olmamıştı ki, işte o, beni bunca söze sürükleyen hadise gerçekleşti. Yağmurun da etkisiyle iyiden arsızlaşan otların arasından şaşkın bir kedi fırladı. Belli ki tıpkı bisikletli genç bayanın kediye beklememesi gibi kedi de bisikletli bayanı beklemiyordu. Ya ben, ben bekliyor olabilir miydim? Her şey benim yüzümden mi yan yana geliyor, kader saati düşüncenin ağacına asılıp kalıyor muydu? Kim bilir? İşte o an kedi panikledi. Sıçradı. Hani demişler ya kedi için dokuz canlıdır diye. Trafikte onca çatanalı keşmekeşten bile kurtulan kedi, şimdi şu bisiklet tekerinin altında mı kalacaktı. Hem kedinin refleksi karşısında bisikletin sadece freni vardı. Genç bayan belli ki fren yapmıştı. Ve fren yapar yapmaz da acıyla birlikte önümde o görsel düşünce ışıdı. Şimdi o bir bisiklet ve üstündeki kadın değil de öne kapaklanan, tökezleyen at gibiydi. Aynen öyle oldu. Nasıl bir at öne kapaklanıp binicisini atarsa bisiklet de genç bayanı öyle atmıştı. Sanki yekpare bir at halini almışlardı.

Ülkeyi bisikletle donatmak...

İşte, önümde kapaklanan sadece bir at-bisiklet değil hepten anılardı. Anılarımız kadar ilgileniriz aslında bir olayla. Derinleşiriz. O anlık bir refleks olmaktan çıkar kendimize doğru kazılır. Bisikletin bir zenginlik ve sosyal statü göstergesi olduğu zamanlar şüphesiz hepten geride kalmadı. Şimdi de pek çok yerde pek çok çocuk bir bisiklet pedalını bir kez olsun çevirmenin hayaliyle yaşıyor. Elimde olsaydı bir vakıf kurar ülkenin her yerini bisikletlerle donatırdım. Çocuk, kadın, yaşlı demeden herkesin bir şekilde bisikletle yaşamasının yollarını arardım. Gül kuruşu rengiyle sadece birkaç saatliğine benim olan sonra da kem sözlü bir komşunun sözleriyle altımdan çekilen bisikletime ait duyuşlarım ise hâlâ rüyalarımı kabartır benim ya, neyse. Şimdi belki bir yolunu bulup üç beş arkadaş, bisikletlere atlayıp şehir sokak, kır bayır, uzak yakın gezmenin, unuttuğumuz rüzgâr okşamasına yüzümüzü tutmanın vakti olabilir. Üstelik bir ata sahip olmaktan bir bisiklete sahip olmak hem daha kolay hem de daha özgürleştirici. Dileyen de geri geri gidip bir zihin tarihi yazabilir ve hayal uçurtması yapabilir ondan. Atım var ben de bir at kadar özgürüm diye çığlık atabilir!

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Çanakkale... Otobüskale

Ömer Erdem 2012.06.02

Sarıçay Otel'i'nin balkonundan şehre son ışıklarını yayan güneşe bakıyorum. Sarıçay deresi dağların içinden döne döne geliyor ve Çimenlik Kalesi'nin yanından denize kavuşuyor.

Aslında sadece kavuşmuyor, tam karşısındaki Kilitbahir kalesine de selam veriyor. Fatih Sultan Mehmed, belli ki bu deniz kaleleri vesilesiyle henüz bir kara devleti olan Osmanlı beyliğini denizci yapmayı da hedeflemiş. Denizlerin sonunda şehre ve imparatorluğa da açıldığını bildiğinden belli ki. Ve güneş bu saatlerde, Çanakkale Savaşları'nın en çetinlerine perde olan yarımadanın arkasına geçmek ve adaları selamlaya selamlaya kaybolmak için acele ediyor. Acele eden sadece güneş mi? Şu Sarıçay boyuna, akşamın son saatlerini yaşamak için inen kaçak âşıklar, bebeklerini gezdiren anneler, dalgın emekliler, birkaç şaşkın kefalet olta geçirmek hayaliyle avunan balıkçılar ve nadiren araya giren bisiklet sürücüleri de çekildiler aradan. Artık sabaha kadar balık mevsiminin açılmasını bekleyen teknelerin dizildiği bulanık su akışı olacak. Kurbağa vıraklamaları geceyi yalnız bırakmayacak. Kim bilir belki Çimenlik Kalesi (asıl isminin Kale-i Sultaniye olması ne ilginç değil mi) etrafına kümelenmiş müzisyenlerden ara sıra klarnet ve darbuka havası yüksелеcek fakat artık saltanat gecenindir. Benim de içeri çekilmem gün boyu aradığım düğümü çözmemin vaktidir. Nasıl bir düğümdür o? O düğüm hangi gözümde bağlandı bana?

07 LAV 28, 34 FM 2041, 77 EF 357, 06 EKV 728, 35 ZBC 01,42 UD 492, 68 HY 059, 81 DE 515, 10 H 1722, 17 FU 742, 18 AY 403, 43 KZ 687, 70 ER 414, 26 KC 634, 45 TC 15, 20 AFC 1750. Daha yazmaktan yorulduğum ve hepsi birbirinden farklı plakalar bunlar. Oturup bir sayım yapsanız her şehrin bir şekilde bu yola koyulduğunu görebilirsiniz. Burası bir bayram yeri değil. Kutsal hac yolunda bulunmuyor. Öylesine bir trafik oluşturuyor ki bu otobüsler, kilometrelerce sürüyor kuyruk. Her yer her nokta otobüs. Öyleyse otobüsler bir şey söylüyor. Ya da bir duyguyu buraya taşıyorlar. Sarı katır tırnakları sahil boyunca inadına yükseliyorlar ve denizden esen rüzgârın tesiriyle de cömertçe yayıyorlar kokularını. Dalgalı maviyle doymun sarının kurduğu bu saltanat arada bir kesilse de etkisi hiç dinmiyor. Zeytin ve incir ağaçları, çamlar, orman gülleri, gelincikler neredeyse bütün çayırık otları inadına coşmuşlar bu manzarada. Tabiatın çeşitliliği ile insanların çeşitliliği yarış halinde. İşte şu iki büküm ihtiyarlar tıpkı ileride heykeli dökülmüş topçu eri gibi hırsla yukarı tırmanıyorlar, yol bayır dinlemiyorlar. İsa'nın son günlerini anlatırcasına hareketli rehberler, ipi kopmuş balonlar gibi olup biteni kavramaya çalışan çocuklar, bastırılmış bir hıçkırık nöbeti selinin içinde sürüklenen duygulu orta yaşlılar. Çorum'dan, Ankara'dan, Kırıkkale'den, Yozgat'tan, Konya'dan, Isparta'dan ta Zonguldak'tan buraya akmışlar. Tabyaları geziyorlar, anlatılanları dinliyorlar, otobüslere binip otobüslerden iniyorlar. Herkesin gözlerinde saklı nem. Herkes kabarıyor. Çanakkale kuşatıldıkça kuşatılıyor.

Dedemin babası dönemeyenlerden

Jandarma çaresiz. Trafik masum bir keşmekeş içinde. Kimse kimseye bağırıyor, kimse kimseye kötü gözle bakmıyor. Herkesin hali herkeste dinmiş. Uzaktan üç beş yük gemisi geçiyor. Kimisi İstanbul'a yönelmiş kimisi Ege'nin derinliklerine. Şüphesiz bunca hareketliliğe bir anlam arıyordur içlerindeki meraklılar da. Fakat işin hakikatini kim bilecek? Kıyı boyunca artık kalelerle değil otobüslerle kuşatılan bir boğazı nasıl anlayacaklar? Ne var burada? Bu insanlar kimler? Başımı kaldırıp Sarıçay'a bakıyorum yeniden. 'Çanakkale, Otobüskale olmuş çoktan' diyorum. Yılın neredeyse her vakti kuşatılan ve savunmaya alınan bir yarımada, şehir burası. Gelip de dönemeyenler için bir son yudum su, her mevsim taşınıyor. Çimenlik Kalesi savaş boyunca karşı tarafı gözetse de şimdi biraz yalnız ve çaresiz kalmış gibi bakıyor karşıya. Dökülmüş. Otların, arsız duvar çalılarının pençesinde. Bizde böyledir. Bir yere bir noktaya ölçsüz yığılma varken bir taraf kimsesiz ve çaresiz bırakılır. Elinde olsa kalkıp Kilitbahir Kalesi'ne misafirliğe gidecek lakin zaman eski, su derin.

Sonra kalkıp aynaya bakıyorum. Gözlerimin çok gerisinde belli ki sakladığım bir şey var. O, bugün, Abide'nin önündeki sembolik şehitlikte su yüzüne çıktı. Çocukluğumdan beri dillendirilen, dedemin çakır gözlerinde acıyla dumanlanan bir şey miydi? Her aile gibi bizden de bir Çanakkale şehidi vardı işte. Dedemin babası gidip

de dönmeyenlerdendi. Türkülere karılanlardandı. Dedemin zaman zaman köpüklenen yitik babasızlığında gün yüzüne çıkan bu kırılışı ben nasıl saklamıştım? Konya Bozkır'ının ücra bir köyünden buraya, sipere gelen muhtemel ki benim bakışımından bir iz taşıyan o yitik insan şimdi, birden, Alioğlu -Ahmet ismiyle karşımda duruyordu işte. Döndüm arkamdaki kalabalığa baktım. Mahşerin cümbüşüne. Herkesin gözünden akan su değildi elbette. Otobüsler toprağı çiğnemek için değil sarmak ve koklamak için bu gözleri saçıyordu zamana. O otobüslerle gelmedim. Fakat o otobüsleri buraya taşıyan ve Çanakkale'yi insan gözlerinden kazılmış bir siper gibi derinleştiren başka bir şeyi bulmuştum. İnsan kendi acısından başka bir şey değil ki... Ne deniz deniz ne de toprak toprak burada. Ölümün ölüm olmadığı gibi...

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Mütevazi ve mahcup bir lezzet

Ömer Erdem 2012.06.16

Bir kâse cacığın getireceğı ferahlığın saltanatına tahammül edemeyenler ona burun kıvrırırlar.

'Cacık!' derler, cacık! Hangi talihsiz zihin oyununa kurban gittiğı belli olmayan 'cacık' sıfatı vurulmuş kuş gibi kalkıp da kanadını çırpamaz. Kökeni belli değil demiş lügatler onun için. Hangi kelimedenden, hangi dilden kaynayıp geldiğı tespit edilememiş. Hem nasıl bilinsin ki cacığın orijini. Yoğurt, su, tuz, nane, salatalık, dereotu, zeytinyağı gibi birbirinden türce de ayrı maddelerden ancak hayalin ve tesadüfün bulacağı bir lezzet kimyasyken o. Bir cacık özenle hazırlanıp sakız beyazı bir kâsede sunulduğunda kim uzattığı kaşığa yansıyan mutluluğunu görmek istemez? İnsan hepten bir gümüş kaşık gibi uzanır ona. Cacık ki çorbagillerin, salataların, sosların, kompostoların ve tatlıların çok ötesinde kendi başına bağımsız bir varlıktır. Türü ve türevleri yoktur. Her bir malzemesine zerre haksızlık etmeden hep birlikte var olmanın mümkünlüğünü de gösterir. Kıvam kadar birbiri için bir olmak adına sessizce kendini feda edişin adıdır cacık. Ben onda biraz da bütün dilleri aşan taraflar bulurum. Bir kere damağa yerleşip hafızanın bahçesinde gezindi mi bir daha dönüşü olmayan, görülüp de hatırlanamayan rüyalar hüviyetine bürünecektir. Kim, hangi susamış, hangi içi kavrulmuş pürüzsüz beyazlığın ortasına bir altın güneş başı gibi damlamış bir damla zeytinyağının taçlandırdığı cacığın hayaliyle avunmaz, tadılıp da doyulamayan memba suları gibi onu kaplarda saklamayı düşünmez! Oysa cacık ne sudur ne çorbadır. O bir kez, her defasında bir kereliğine kendisini var eder ve her hazırlanışta yeniden doğandır. Kelimelerinden cümle kurulmaz. Sazıyla müzik yapılmaz.

Pazarda dolaşırken solgun çiçekleri henüz burnundan düşmemiş salatalıklara bakıyorum. Gitgide şekilleri kadar kokuları da dünyamızdan kaybolan bu salatalıklar hangi salataya karışacakları kadar hangi cacığa da can vereceklerini düşünürler mi bilinmez. Hakiki bir salatalığın, soğuk suya tutulduktan sonraki neşesine diyecek yoktur hem. O ipeksi kütürtü oyalanır gelinler gibi. Ve o salatalıklar, bazen bir Sürmene, bazen Bursa, bazen de Tosya işi bir bıçakla soyulduklarında dünyanın en kışkandırıcı rayahasını çıkarırlar. Şimdi işi bilmeyen lokantacılar her zaman çok aceleci ev kadınları, soyulmuş salatalıkların başına, tıpkı yıkanmış bir demet maydanozun suyunu silkeler gibi saçaklaya saçaklaya bıçakla vurmazlar da küp küp keserler onları. Oysa iyi bir cacığın ruhuna aykırıdır bu. Pörçük pörçük inmeli ki salatalık cacık yapılacak kabın içine hem kokusu tam olarak ortaya çıksın hem de salatalık salatalık olmaktan sıyrılıp başka bir âleme karışmasın diye. Sonra şu güzelim gür ve koyu yeşili naneler. Bana bıraksalar otlak bir varlık gibi gün boyu her fırsatta ağzıma atarım o naneleri. Nane

de vatandaşı kekik gibi sanki bu âleme ait değildir. Lakin yine de kekiğin şehirli, bahçe-bostan halidir nane. İşte o nanenin kuru su makbuldür ya neyse. Ben yine de bir yaprak yeşil nane olsun isterim. Zeytinyağını tutan merhametli bahar dalı gibi. O kurutulmuş nane, tuzla birlikte, yoğurdun ve soğuk suyun halesi içinde dile dokunacak, damakta sert lakin uzaklıkları çağıran beneklerle dönüp duracaktır. Bastıran sıcaklığın da etkisiyle ayrılıyorum pazardan. Bir kâse cacığının saltanatına konmanın aşkıyla avunuyorum. Mademki dereotu, alındı mademki taze sarmısak yanımızda...

Saltanat dedim ama bu bir yanılgı, bu bir benzetme oyunudur. Zenginlere has bir lezzet değildir cacık bilakis mütevazılığın, mahcubiyetin, fukaralığın hatta tesadüfün yarattığı çok özel bir varlık gibidir. Bir cacığı yapmak için hiçbir malzemesine özel masraf yapmak gerekmez. Eğer bir damla zeytinyağınız bile yoksa bu kusur da zeytinyağının antik narsizminde saklıdır. Gittiğim lokantaları, oturduğum sofraları, kendi halinde mütevazı bir iddiaya sahip gizli aşçılığımı cacıkla da ölçerim. Cacık, suyun ilk hali gibi akar içimde. Bir eski yokluk, bir yokuş sonu ağacı titreşir uzakta. Teyzem, eteğinin rüzgârından aldığı yürüyüşle akarsuya kâğıt gemiler bırakır. Şimdi Gümüşhane'nin içde ağaçlarıyla gölgeli taş kesmeli evlerinden birinden beyaz elli bir kadın çıkar. Sakları şeker beyazı çilekleri reçel için sepetine koyar. Çağrışımlıdır cacık. Çağırıcıdır. Sincap gibi seker.

Deselerdi ki bana yaz sıcaklarında kalbine ferahlık verecek bir şey söyle, hemen yüzüzlük eder ve bir kâse cacık isterdim. Sokak aralarında, gizli konuşmalarda, ağız dalaşlarında 'bundan bir cacık olmaz', 'hava cacık gibi oldu', 'o adam cacık' gibi nitelemeleri çok sevilmiş bir şeyin tersinden parodisi diye düşünür, yoluma bakarım. Şu dünyada savunmasız bir kâse cacığının hakkını korumayı özel vazife sayarım. Belki ondaki ağırbaşlılık, belki ondaki durmuş oturmuş hal (ayran gibi çılgın değildir o) Abdülhak Şinasi Hisar'ın cümleleri gibi günümüzden uzak gibi gözükebilir. Oysa cacık 'kainat gibi öpülen dudaklara' benzer, ilkel fakat ebedi bir lezzet olarak bütün varlığıyla yaşar. Tıpkı ismi gibi. Yaz cacığının esintisidir.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Mahmutpaşa...

Ömer Erdem 2012.06.23

Gecesini düşünmediğimiz bir yeri tam anlayabilir miyiz? Bazen asıl gecesine terk edilmişliğinde saklıdır bir mekân, bir köşe bir yaşama alanı.

Eğer gündüzün bütün ışıklarıyla aktığı, insan seslerinin zaman geçişleriyle pençeleştiği bir yerse orası bir kere daha anmak, hatırlamak gerekir geceyi, gecenin sesini. Dahası o geçidin şartları gecesini bile yaşamanıza imkân vermiyorsa yeniden, yeniden kurmak gerekir cümleleri. Mahmutpaşa'dan söz edeceğim. Bu fetih sonrası İstanbul'unun bir nevi ilk kurulduğu yere getireceğim sözü. Öyledir hem, şehir, Fatih'in bu kudretli veziri tarafından buradan yapılmaya başlanmıştır yine Fatih'in emriyle. Etrafında, Kapalıçarşı dahil onca açık ve gizli yapının örülmüş olması sebepsiz değildir. Tarih bu yüzden hep yanımızdadır. Bazen küskün. Bazen itilmiş. Bazen mağrur. Hayalim, bu yüzden geceye yolculuk etmek niyetinde. İnsanın da miracı vardır değil mi kendi içinde. Mahmutpaşa Yokuşu'nun başladığı yerde, hemen sağda, hâlâ akan 'akarçeşmeler' canlandırıyor hayalimi. Gece ve gündüz buradaki zamanı asıl bu çeşmeler akıyor. Suyu henüz bir madde olarak görmeye başlamadan önceki vakitlerin işareti. Şimdi ise sadece bir madde, sabah temizlikleri ve bunaltıcı sıcakların yüz

yıkamaları için. O çeşme ile hayalimde bir gece konuştum ben. Söylediklerini ebediyen saklamaya, sayıklamamaya bile söz verdim rüyada.

Yine de dünya buradan başlar demenin abartılı bir yanı yok. Dünyadan kastım hayatın da kendisidir. Açılmanın. Serpilmenin. Değişmenin. Alıp vermenin. Girip çıkmanın. Sırtınızı Kapalıçarşı'ya verip yokuş aşağı inmeye başladığınızda hem sizi uzaklardan gelmiş bir rüzgâr karşılar hem de altının ve gümüşün yüzü geride kalır. Ve bu yokuşun sınırı aşağıda, Tahtakale önlerinde son bulur. Tahtakale'yi hem buradan sayamayız hem de oranın ruhu apayrıdır. Akıl sır erdirilemeyen ticaret oyunları hanlardan köşelere, küçük dükkânlardan dehlizli eski hanlara değin yayılır, kökleşir. Satranç oynar, matrak talimi yapılır, illüzyon gösterileri sergilenir, şapkadan tavşan çıkarılır gibi ticaret yapılır Tahtakale'de. Kendini bilen göz bu yüzden ne sırtını verdiği Kapalıçarşı ile ilgilenir ne de Tahtakale'nin çekimine kapılır. Burada durur ilkin bu yokuş başında. En az yirmi yıl önceki gururundan mahrum olsa bile bu paşa yokuşu sizi yaşamaya her an hazırdır. İsterseniz bir yokuş, isterseniz gizli bir cadde, isterseniz bir pazar. İsterseniz günlerden cumartesi. İsterseniz haftanın ortası çarşamba. Ya da bayraklı cuma. Boş vakitlerin mekanı bile sayabilirsiniz. Yokuşu iki yandan saran eski yapılar, ben birer han üniversitesi derim onlara, iç çamaşırından çocuk takım elbiselerine, gömleklerden çağı hiç bitmeyen kumaşlara, su, şerbet satıcılarına, kadınlara, çocuklara, gençlere ve yaşlılara herkese ilanen açık bir alan. Dahası hangi yan sokağına sapsanız, neresinde kaybolsanız kendisi olarak kalan Mahmutpaşa. Hayal ve ihtiyaç çokça birleşip mayalaşmış gibidir burada. Fakat yine de sırrını çözemezsiniz. Gölgelemleri toplayıp götüremezsiniz.

Halk denilen dehayı izle

İşte beş tane atlet on lira. Nerede dünyanın plastik sanatçıları? Felsefe çıkarımcıları? Beş adet boxer, onlar da on lira. Çile çile ipler, anlamın anlamsızlığa doğru hızla evrilişini kanıtlarlar. İnsan gözü ve insan eli belki şehrin içinde en çok burada çalışır. Takımınız şampiyon mu oldu, işte metre metre bayrağı yukarılarda. Hem gölgelik hem meydan okuma hem söylev işareti. Bir fötr şapka mı düşündünüz birden. Öylesine bir fötr şapka mı düşündünüz yoksa hummalı bir düğün alışverişinin içinde misiniz? Ayakkabılar, çantalar, insan seslerinin antolojisi altında salınıyorlar. İnsan sesleri, insan sesleri, her yeri, boşluğu, terleyen sırtları, nemli göz içlerini, çekiştirilen etekleri, sıkı tutulmuş para uçlarını, nasipsiz kedi bıyıklarını, göbek çukurlarını, her fiyattan gözlük camlarına yapışan insan sesleri. Dil, şive, duygu, kat kat, çeşit çeşit. Geçmiş burada ne kadar var, onu tayin etmek zor değil fakat Mahmutpaşa, şimdi, olmakta olan, yarın olacak olandır aslında. Zaman plastik bir kap gibi esnektir. İşte üç delikanlı 'nikâh şekeri, davetiye' diye bir döviz taşıyorlar. 'Nikâh şekeri, davetiye'... Otur aklım. Çalış gözüm. Kanatlan hayal. Çok dizlerim. Halk denilen dehayı izle. Kuruluş 1910. Ray-Ban, Lacost, Versace, Façonable, Remzi Giyim, Çağrı İç Çamaşırları. Bir ağzıyla muhafazakâr. Bir ağzıyla alabildiğine açık. Gıcıklayıcı. Plaj kıyafetleri, tişörtler. Öyle. Öyle. Sorarsınız ister istemez, bir kere Mahmutpaşa'dan geçmeyen İstanbul'dan geçmiş sayılır mı?

Turistler, onlar bu mucizeyi keşfetmiş olmalı ki özenle bakıyorlar bu cafcacılı kumaşlara. Yatak örtülerine çekinerek dokunmak istiyorlar. Kim bilir hangi söz nerede kilitli kaldı? El emeğinin fabrikasyona mağlup olduğu çağda, 'Külot, 6 Tane, 10 Lira' yazısını çözecek sosyolojik bir şifre bulunur elbette. Avcı yeleklerini, küçük kız çocukları için hazırlanmış gelinlikleri, büyük beden pantolonları biçen elleri anlamak borç. Bizim yaşamadığımız bizden uzak sayılmaz. Bu abiye kıyafetler çevreyi merkeze çekmenin dilini konuşa konuşa süzülüyorlar vitrinlerde. Halkın vitrine çıkmış her hali Mahmutpaşa'da. Politikanın hamuru. Kâğıdın lifi gibi görünüyor ışıktaki. Hele şu damatlık malzemeleri yok mu? Tıraş bıçağı, tıraş köpüğü, deodorant, terlik, pijama, diş fırçası, diş macunu, tıraş losyonu. Mendil. Parfüm. Yine tıraş taşı ve fırçası. Kol düğmesi bile var. Sanki, sanki değil tamamen öyle, taşradan gelmiş bir delikanlıya şehirli olmayı öğretiyor. Ders veriyor. Bunlarla bunlarla diyor şehre ait olacaksın, bu yokuştan çıkıp hayata karışacaksın. Hemen yanında da, gelinlik malzemeleri. Terlikten gecelik kıyafetlere kadar sayfa sayfa saçılıyor. Renkler daha dikkatli. Biçimler köşesiz. Sanki içli bir saray özenişi. Konak penceresi tülü. Olmayanın olmadığı, döviz bürolarınca süslenmiş Mahmutpaşa ders veriyor, bir şehir

cazı sunuyor isteklilere. Çeşmeler, öne doğru değil, tam aşağıya, kırgın aksa bile. Gece yapayalnız. Gündüz herkes içinde kimsesiz.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Taşra Lokantaları

Ömer Erdem 2012.07.07

Yarım porsiyon şehirlilerin diline dahildir. Yarım taze fasulye. Yarım kadınbudu köfte. Yarım patlıcan kebab. Yarım köfte. Çok yemek medeniyete aykırı çünkü. Aslında tam da burada yarım ile az karşı karşıya gelirler.

Yarım cacık, yarım çorba, yarım pilav olmaz. Birden, az, rol kapmışçasına devreye girer yüksek bir tirat atarcasına, az pilav, az çorba olsun deyiverir. Sanki şu yarımındaki sertlik, keskinlik onda yumuşar, makul hatta makbul bir tona bürünür. Az ya da yarım taşrada mahcubiyet kadar cömertlikle dolar tabağa tam olarak. İşte ben, yarım kuru fasulyemi kaşıklıyıp da damağımda dönen lezzetin tahrikiyle tezgâha yaklaştığımda 'Mehmet Bey' başka bir kuru fasulye tabağına zeytinyağı eklemekle meşguldü. Çokça yaptığım gibi ilk kez tanıştığım insanın ismini yine yanlış söylemişim. O duyup da duymazlıktan gelmişti. 'Hasan Bey' demiştim durduk yerde. Hasan Bey, 'Yemekleriniz bir harika. Ellerinize sağlık'. O yine, hiç orali değil, yalnız çapraz kaşlarının arasından yumuşak bir dönüş yaptı. 'Anne var mı?' dedi. 'Evet' dedim. 'İşte onlar daha iyisini yaparlar'. 'İsmail, buraya gel, şu tabağı beyefendiye götür. Dikkat et, nefesin beyefendinin nefesiyle çarpışmasın...'

Tezgâhta türlü türlü yemekler. Kadınbudu köfte. (Benzerini henüz yemedim.) Taze fasulye. Patlıcan kızartma. İzmir köfte. Taskebab. Karnıyarık. Pilav. Kuru fasulye. Semizotu. Bezelye. Etli biber dolma ve yaprak sarma. Haşlama. Sarımsaklı ve sarımsaksız cacık. Zerde. Bademli keşkül. Sütlaç. Yoğurt. Kemalpaşa tatlısı. Bir de Mehmet Bey'in hayalleri. Nereden mi çıkarıyorum? Radyodan sanat müziği hiç eksik olmuyor. Bir bitmeyen yaratılış yoğruluğu gibi, dipten akıyor müzik. Masalar. Tabaklar. Çatal bıçak pırıl pırıl. Mehmet Bey beyaz önlüğü içinde bir orkestra şefi. Ne yorgunluk. Ne bıkkınlık. Ne kibir. Ne gurur. Denize karşı yükselmiş yaşlı ve bilge bir zeytin ağacı gibi rüzgârda sallanıyor. Biraz şakacı da. Felsefe ile mizah arasında salınıyor. Fotoğraf çektiğimi görünce 'bedava olmaz bu işler' diyor. Ne kadar bedeli diye soruyorum, 'dostluk kadar', 'Hayatta parayla alınamayan tek şey dostluktur' diyor ve elindeki tabağa İzmir köfte dolduruyor. Arkasından, 'Mehmet, gel, bu tabağı muhasebeci beye ver, söyle klimanın soğuttuğu noktaya geçsin. Orası sıcak, orada yemeğin tadını tam duyamaz.'

Şimdi bu Mehmet Bey nerededir? Trakya Lokantası hangi ilçededir diye soracağız. Esnaf lokantası, taşra lokantası deyince nedense zihinlerde daha çok Anadolu coğrafyası vardır. Taşra, yüzünü Batı'ya çevirmiş bir imparatorluk kadar Cumhuriyet'in de ötekisidir. Sırtımızın arkasındakidir. Taşra lokantalarını, onların lezzetlerini, onların öykülerini hemen her gün her yerde duyuyoruz. Gazeteler, televizyonlar onlara düzülen methiyelerle dolu. Hele bir kere bir yazı çıkmasın haklarında. Yüzleri bir kere görünmesin ekranda. Taşra birden ebedi uykusundan uyanır, merkeze taşınır. Şöhret, bilinmişlik bir örümcek ağı gibi sarar onları. Oysa ben keşiften yanayım. Sora sora. Deneye deneye. Geze geze bulunan. Yön levhalarının değil hislerin peşindeyim. Damak haritalarının izinindeyim. Kaderin saatine inananlardanım. Mehmet Bey'i, Mehmet Şansı'yı da öyle, kendiliğinden, döne dolana ararken, Keşan'da buluverdim.

Keşan bir ilçe değil bir vilayet gururuyla bakar yüksekten Trakya topraklarına. Caddelerinde yontulmuş bir yeni zaman ruhu dolaşır. Dondurmacıları yeni dökmüş bir kabak çiçeği gibi canlı, insanların yüzü geçen giden vakitlere inat mutlu ve coşkuludur. Mehmet Bey'in Trakya Lokantası'na vardığımda her zamanki duyguyla baş başaydım. Nicedir saatimi kazanmaya değil hezimete ayarlamış olduğumdan yüksek riskin gerilimi altındaydım. Eğer kaşık daldırdığım cacık beklentimi karşılamaz, eğer çatalımı batırdığım dolma ağzımda erimezse sessizce kalkıp gidecektim. Ne var ki Mehmet Bey, kendi yitiğini arayan bir geniş zaman kaşifi gibi elinde kepçesi, yemekleri kadar kendisine duyduğu özgüveni, asıl önemlisi kendi yemediğimi başkalarına niye yedireyim diye şavkıyan çehresiyle karşımdaydı. Erbabı bilir. Böyle adamlar biraz huysuzdurlar. Yemeklerinin ruhuna kattıkları esintiyi bir ipek kumaşa dokunurcasına hissetmeyen müşterileri görünce mecburiyetin kalesine çekilirler. Onlar da beklerler. Atmacanın serçeyi beklemesi gibi biraz vahşi ve sert beklerler. Taşra bir kap yemekte, bir yağ boğuntusu olmaktan çıkar, insanın insanda buluştuğu şölene dönüşür. Malum açlık diner. Şevk ve iştiyak ebedidir.

Taşra lokantalarını bekleyen en tehlikeli tuzak büyümektir. Camı çerçevesi değiştikçe, çevresi malzemesi yenilendikçe ve hele bir de o lokantaya anlam katan Mehmet Şansı gibi kişilikler aradan çekilince şans tersine döner, şöhret ve bilinmişlik bir duvar boyası gibi gün geçtikçe solar. İstanbul'dan Ankara'ya giderken yol boyunca, Antep'ten Adana'ya geçerken yollar boyunca, Ordu, Samsun, Kastamonu, Tokat, Mardin, Diyarbakır hasılı her yerde böyle örnekler çoktur. Taşra lokantaları lezzetlerini görünmezliklerinden ve mütevazılıklarından alırlar. Onlar yemeğin doymak için değil bir tür dini ritüel gibi huşu ile yenildiği atmosferlerden beslenirler. Size ne bir tabak fazla satmanın ne de bir kuruş fazla almanın hesabıyla yaşarlar. Kendileri de tıpkı Mehmet Bey'in Trakya Lokantası'nda gün boyu çalan şarkılara benzerler. Mazi kalbimde bir yaradır.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Bir Avuç Vişne

Ömer Erdem 2012.07.14

Sorsalar bana, birdenbire dönüp sorsalar, bir büyük susuzluğu gidermek için ne hayal ederdin, çekinmeden, tereddüt etmeden söyle deseler, soğuk bir suda yıkanmış bir avuç dolusu vişne, derdim.

Başka, ya başka diye sorsalar, cevap vermez, kalkar sessizce kendi hayalimin peşine düşerdim. Hem bilirim ve söylerim. Benim gibi şikemperestlerin karnı ve gözü doyar da asıl hayalleri doymaz. Nerede görülmüş diyecekler midenin bir dimağ mağarasına dönüştüğü! Bir sonu gelmez aşerme hali içinde canı o erikten bu çağlaya atlar onların. Hayallerinin değil de midelerinin iğvasına düşenler, iflah olmazlar yağ kütlelerinden, göbek çıkıntılarından, gut sancılarında, bel ağrılarından da kurtulamazlar. Aman aman, yemekler, güzel yemekler gibi genç ve diri durmayan bir iştah nefsin kitabında mühürlü kalsın. Hele meyvelerin ikbalini sadece sofrada bulanlar hemen semtimizden göç etsin. Ben şimdi şu günlerde, temmuzu vişne ile avutmanın, onun salıncağında şu nem ve yapışma istilasından kurtulmanın hesaplarıyla baş başayım. Vişne fedakar bir yan komşu gibi tereddütsüz çıkıp geliyor, serin serin gülümsüyor. Sofalarda dolaşiyor. Sepetlere beyaz örtüler yerleştiriyor. Sonra camı açıyor, tülde bir püfütü, Leyla Ertaş taklidi yaparcasına mırıldanıyor, 'bahçenize bir taş attım vişneye...'

Bir kere değil bin kere söyleyeyim ki vişne meyvelerin en çapkınıdır. Taşralısı diyeceğim lakin biraz aşırı yorum olacak. Her çapkın gibi biraz arsız, umursamaz ve kendi başına buyruk yaşar. O yüzden olacak, onun gönlünce gelişip büyümesine, cemaatini çoğaltıp bahçede bağda yol bulmasına engel olmak için 'deli vişne' der çıkarışın içinden halk. Onu aşılar, aşıları vişne yapar. Gel gör ki, aşıları vişnenin iri tanelerindeki itiraz 'katırdaki at ile merkep' yorumu gibi sırtır. Erbabının ağzını sulandırmaz. Dimağını kamaştırmaz. Gerçek vişnedeki o kendi halindeki yabansılık, o çekirdekleri soğura soğura içe çekilen iştahlı ekşilik insan ruhundaki gizli hicranların, çok katlı isyanların, alıp başını gitmeklerin, hatta hatta bir başına kalıp buluta selam verip bir tilki gelip de geçecek mi diye düş kurmaların da bedelidir, karşılığıdır. Ben vişnede her vakit eğitilmemiş bir asalet bulurum. Mahrem şiirler gibi tek başına okurum. Bir elin en küçük parmağına benzetirim. O parmakla ya bahis tutarsınız ya da sevdiğinizin elini...

Pervasız ve hür ağaçtır dedim ya aynı zamanda bencildir de. Siz hiçbir vişnenin gölgesinde oturdunuz mu? Ya da tepesine tırmandığınız oldu mu? Böyle münasebetsizliklere el vermez o. Kuşlardan serçeyle arası iyidir. O zaman dışı gagalarıyla serçeler, aşk edercesine tırtıklarlar vişneleri. Yaralı tanecikler ayrıca çok lezzetlidir bu karşılıklı aşk dokunuşundan olsa gerek. Sonradan, hayli sonradan vişne de pazara çıktı. Başlangıçta bir vakıf ağacı bir komşuluk yemini hükmü taşıyan vişne, aşı yapıla yapıla büyük bahçelere dikildi. Fabrikalara gönderildi. Tezgahlara konuldu. Suyu sıkıldı. Kutulara tıkıldı. Soğuk içiniz uyarıları yazıldı. Artık nicedir bağ ve bahçe ailenin şenliği olmaktan çıktı, tarım ve tarımcılığın envanterine kaydedildi. Bakmayın siz taşrada hâlâ kurumla salınan bahçelere. Gün gelip hepsi yalnız kalacak. Çocuk sesinden, serçe civıltısından, taş yaralanmasından mahrum olacak. O yüzden, hayale daha çok iş düşecek. Hayal insanın ekmeği değil gerçek sermayesine dönüşecek. Hem ben derim de kendim bile bazen şüpheye düşerim, şu dünyanın hayal olduğunu bilmeden şu dünyadaki her şeyin hayalini kurmadan onu anlayabilir miyiz, hem? Vişneyi...Vişneyi. Dünya bir vişne tanesi. Ekşi.

Vişne şurubu Ahmet Haşim'i mahcup gözlerinden sarsar

İşte bu hayal kuruyup gitmesin, sofradan gözden ırak düşmesin diye reçeller, marmelatlar, şuruplar, kaklar, kurutmalar yapmış halkımız. Hakkı verilerek yapılmış, şekere kurban edilmemiş, kıvamında ocaktan indirilmiş hakiki bir reçelin çınlatmayacağı bir kahvaltılık sabahı düşünülebilir mi? O güzelim kavanozların içinde kınalı kuzular gibi tane tane göz göz bakan temiz ve berrak bir cam kaba dökülmeyi bekleyen vişne reçelini hayal dışında hangi dil tam karşılayabilir? O reçeller annelerin otoriter sesleri gibi içten, sevgililerin ilk sabah uyanışları gibi mahrem, dost kahkahaları gibi kalpten değil midir şimdi? Hele hele çok maharetli ellerin hazırladığı vişne şurupları yok mu? Temmuz bile zulmünden cayıp insan olmayı, yoldan geçen kayıp bir derviş gibi, hikmet söylercesine, susadım 'bir bardak vişne şurubu' demeyi hayal eder. Tortulu, pütürlü, aman Allah gizemli ekşisiyle vişne şurubu Refik Halid'i cümlelerinden, Ahmet Haşim'i mahcup gözlerinden sarsar. Kurutmasına, turşusuna, daha daha nicesine söyleyecek söz bulunmaz. Vişne meyvegillerin en türevli en mümkünlüsüdür. Hayal kapısı gün gelir de kapanmaz. Rüzgârın küfü kepenklerini indirmez. Vişne iddiasız, öylesine söylenmiş hikmetli sözler gibi dilimizden düşmez.

Derim ki, bir kere değil bin kere derim ve tekrar tekrar söylerim ki, varsa toplanacak vişneniz hemen toparlanın ve ağacınıza varın. O taneleri kalenderi dervişlerinin, melami pirlinin önünden geçerken söylediği anlaşılmasız sözler gibi yabansı bir duymaya çalışın. Eğer yoksa ağacınız çarşıya pazara gidin. Pazarcıların gaddar ellerinden onu kurtarın. Soğuk sulara batırın. Uzun ve mahcup dallarını havaya kaldırın, ışıktaki tutun. Sonra da ağzınıza götürün. Lakin yavaş yavaş. Somura somura. Hayal içinde...Hayal içinde...

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Bozkır!..

Ömer Erdem 2012.07.21

İnsanlar anılarına hem bağlıdırlar hem de onu karşılarına almaktan çekinmezler. Fakat hayatın dokusu da sayılan anılar donuk bir kütleyi değil hareketli yıldız kümesini andırır.

Bağlılık da çatışma da bir gün gelir bir şekilde su yüzüne çıkar. Virginia Woolf'un deyimiyle 'hayat, simetrik olarak sıralanmış bir dizi at arabası lambası değildir; hayat bizi tüm bilincimizle sarıp kuşatan parlak bir ışık halkası, yarı saydam bir zardır.' Duygular, arzular, hayaller, yaşantılar, acılar, mekânlar, eşyalar, insanlar, iç içe geçerler geçmişte değil asıl idrak ettiğimiz an içinde.

İdrak ki insanı asıl varlık yapar. Yaşantıların bağlamını kökleştirir. Şehirler, ilçeler de öyledirler, hafıza sahibidirler aslında. Ön Toroslar'ın eteklerine sokulmuş bu 'büyük kasaba' da hafızasından çok duygularının sertliği altında kendisine tutunmaya çalışır. Halkını bu yüzden kızdırmak çok kolaydır çünkü duygusundan daha saf bir sermayesi yoktur. Ben o sermayeye, bu yaralı bilince ilk gençliğimde bir anlam veremez hatta içten içe karşı bile çıkardım. Yaban bulurdum. Sert, acımasız, ham, hatta bencilce sanırdım.

Lakin zaman, tam da onun ortasından geçen Çarşamba suyu gibi akıcıdır. Bazen sakın bazen deli. Geçmiş onarır geleceği belirler zaman. Çocuk rüyasından kopar ilk aşka düşer kaslarından zihnine doğru büyür. Ona dair anılarım, düşlerim hiç yitmedi. Düşünüşlerim de öyle. Bu düşünüş bazen öylesi metaforik bir dile büründü ki biyografime koyduğum 'Bozkır Lisesi' ibaresi bile, en geniş çağrışımla fiziki coğrafyadan koparıldı ruh ve tarih iklimi olarak yorumlandı. Elbette itirazım olmadı bu okuyuşlara. Zaten mekân dediğimiz Gaston Bachelard'ın deyimiyle 'poetik' bir şey değil miydi? Bozkır da benim zihnimde hep o poetik kuluçka olarak yaşadı. Sertlikler yumuşadı, köşeler törpülendi. Geçmişin galaksisi zaman zaman yıldız dökümüne uğradı. Hele Ahmet Hamdi Tanpınar'ın 'Konya bozkırın tam ortasındadır' cümlesiyle karşılaşınca şuurum daha da geriye işledi.

Havası derde deva, suyu aşka şifa

Abartı, Anadolu coğrafyasının ortak dilidir. Lügatleri karıştırırsanız ne şaheser kelimeler bulursunuz. Argo bile ilk kökünü oradan alır. Kendi varlık efektini ancak bu abartılar sayesinde canlı tutabilir halk. En sert ve sulu elma orada yetişir. Havası derde deva suyu aşka şifadır, vs. Henüz iç göç dalgasının aileleri parça parça topraklarından ve anılarından söküp almadığı devirlerde bu abartı daha da iddialı bir rekabete dayanıyordu. Göç büyük şehirlerde, geçmişle bağlantılı gevşek ve yapay bir hemşehrlik duygusu dokudu.

Son kırk yıl boyunca kırılmış dala bir umutla tutunmaya çalışan insan kümelerinin içine Bozkırlılar da hayli dahil oldu. Öyle ki bugünkü nüfusunun en az yirmi katı genişliğinde bir kitle Bozkır'ın dışında yaşıyor. Bozkır'ı az özleyen ve az gidip gelenlerdenim ben. İnsan bazen duvarına resimler çizdiği mağarayı bulamamaktan korkar. Bir de abartı dedim ya, 'suyu sert insanı mert' söylemi Bozkır'ın yakasına bir avuntu rozeti gibi iliştiliriverilir. Yoksa ne sert suları eksiktir ülkenin ne de mert insanları. Konya'nın yerlileri biraz kaş çatarak biraz burun kıvrarak asıl merkez dil olmanın hünerli diliyle 'dağlı' derler Bozkırlıya. Ve ona dağını sevmekten öte bir miras kalmaz. Bir davul gibi sesinden başka da yemişi olmaz bu sevginin. Ne var ki Bozkır ve çevresi övücünü haklı

kılacak az zenginliğe sahip değildir hani. Dönüp onun kirazını, elma dallarını, kokulu üzümlerini övecek değilim. Yaşamaktan süzülmeven övgünün ne hükmü olabilir?

Çocukluğumun otantik türküleri

Bir bozkır açıklığı hep izler sizi yollar boyunca. Anne tarafımdan akrabam şair Oğuz Tansel bu konuda tam olarak ne düşündü bilmiyorum. Tarihçi Faruk Sümer'in pek çok yorumunda bu 'bozkır açıklığı'nı hissettiğimi söyleyebilirim. Bazı bilgilere göre Adnan Menderes'de de bir Bozkırlılık var lakin 'Bebek Davası'nda, 'Beyefendiyi çok sevdim.' şamarı karşısında silinip eriyen Menderes, metaforik açıdan benim müziğimin dışında kalır. Müzik demişken Sille bir, Bozkır ikidir Konya folklorunda. Çocukluğum çok otantik Bozkır türküleri, köçek oyunları ve dahası bin bir teferruatlı düğünlerine şahit olmakla geçti. Padişah sarayından çıkmış madrabazlar, curcunabazlar, matrakçılar gibi bin bir figürü büyük maharetle yerine getiren Bozkır köçekleri ve 'çalgıcı takımı' artık tam anlamıyla yok. Ali Ercan, Rıza Konyalı gibi halk kültürleri ise geçmişte kaldı. Bir elektro saz bir Balkan havası, bir oynama şıkıdım şıkıdım yaygarası elma ağaçlarını, meşelikleri, bağ ve bostanları istila etti. Sıcak şımarı. Serinlik hicabından saklandı. Gün taşrada erimiş asfalta dönüştü.

Dinî yaşantının en azından Konya'ya kıyasla daha esnek olduğu Bozkır, özellikle köy ve kasabalarında dokulaşan Orta Asya kökenli kalıtlarla uyumlu bir enginlik gösterirdi. Çocukluğumuzda üzerlerine bindiğimiz Roma arslanları, bin bir merakla dokunduğumuz Hitit kabartmaları, kadın ve erkek yontuları bile yanibaşımızda dururdu da söz bütün tılsımıyla hayatı idare ederdi. Aşure ayında aşure kaynatılır, mevlitler, Ramazan ayı özel huşuyla yaşanır. Gün boyu tarlada, bağda, bahçede çalışan insanların sabrı beni büyülerdi. Din konuşulmaz, duyulurdu. Arkaik bir huşu vardı. Ölüm dini duyarlılığın en kesif biçimde sessizliğe gömüldüğü anlar olurdu. Söz ise en etkili güçtü. Bazen bir bakışa kilitlenirdi. Kulak insan bedeninden göç etmemişti. Bozkır sözün ve kulakların müzik dedikleri mucizeyle de beraber aktığı bir yerdi. Cuma günleri Çarşamba Çayı'nın hemen yanına kurulan pazarda Türkmen topluluklarının ses ve davranış ve çehre geçişlerini duyabilirdiniz.

Çocukluğum Bozkır'da geçti. Hem lisenin 6 Fen sınıfında 1112 No'lu öğrenciydim. Matematiği bir taşra güreşi gibi öğreten Mustafa Yılmaz, Einstein'dan mülhem çözüm yöntemleriyle İsa Çuha, Fransızca'yı aksanlarına kadar bilen Orhan Akgül hocalarımdı. Hasbi sanatçı Abdullah Orhan ve ağustos böceği kadar müzisyen Metin Erdem'i ve bütün öğrencilerin baş kahramanı edebiyat hocam Mehmet Ali Özeralp'i unutamam. Ruhum, bahar yağmurlarında iyiden yükselen Çarşamba Çayı kadar ilk gençliğin şiir fıskırtan sarışın hayalleriyle adeta sarhoş idi. Erişkinlik erken bir hızdı lisede. Disiplin başarı ile paraleldi. Bazen geçmiş, gelecekte ve bugünden daha güzeldir. Bir kere artık geçmiş kimsenin kontrolünde değil sizin zihninizdedir ve onu dilediğiniz zaman dilediğinizce yeniden kurabilirsiniz. V. Woolf'un kamçısı elinizde ise bugüne döner ve mukayese sandığını idrak anahtarı ile açarsınız. Binlerce elma ağacının pembe beyazı çiçekleri artık Kurosava'nın filmlerinde bile açmıyor. Bozkır, bilgi olarak bozkır kalmasın istiyorum bende. Ben de, Bozkır'ı bir ufuk gibi hep uzakta yaşıyorum. Böylesi güzel.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Pide sesi...

Ömer Erdem 2012.07.28

Pidenin kokusunu bilirdim de sesini hiç duymamıştım. Şu Ramazan pidesi denilen emsalsiz güzelin türlü türlü hallerine şahit olan çoktur lakin bu ses meselesini benim gibi duyanlar azdır.

Doğrusu ben de duymamıştım pidenin sesini. Hatta bir pidenin konuşabileceğini rüyaların nizamına bile sığdıramazdım. Meğer onun bir de sesi varmış. O da nice fani gibi dile gelir, konuşmuş. Duydum. Birden duydum. Tekrar tekrar duydum. İnana inana, seve seve, kulak vere vere duydum. Gözlerimle duydum, yanaklarımla duydum, ellerimle duydum, kaşlarımla duydum, nefesimle duydum, kulaklarımla duydum. Acıkmanın melankolik oyunları içinde yutkunarak duydum. Şunca yıl o sesin dibinden geçermişim de kayıtsız kalırmış nedense ona kulaklarım. Müziğinin çınlayışlarına kapılmamışım.

Her ritüelin, her inancın, her toplumsal etkinliğin dahası Ramazan gibi her yıl yolu gözlenen özellikli seyyahının kendisine özgü sembolleri, kuralları, sorumlulukları, güzellikleri hasılı bile isteye, özlemle dolu, yaşama ürpertisiyle iç içe geçmiş türlü türlü halleri vardır ya, pide de bu rüzgâr güllerinden, bu sembol tatlardan birisidir. Hatta en güçlü semboldür. Ekmek, insanın en arkaik zamanlarından bir anı olarak iner ateşte kabaran pideye, onda mayalanır, açlık, doymaya gidecek yolda ilk lokma, ilk azık olma hükmüyle ona bürünür. Eğer acıkmanın gizli baskısı olmasaydı sembolün etkisi de azalırdı. Gel gör ki sembol mideye değil ruha konuşur. Bu haliyle şehirler içinde, doymanın değil şükür güzelliğinin çiçeğidir pide. Evet, pide, hem sadece ait olduğu dini inancın mayasını taşımakla kalmaz kendisinden önceki inanç ve ibadetlerle de alttan alta selamlaşmaya geçer. Kutsal dinlerin pide benzeri sembolik ekmeklere sahip olmasının bir anlamı da budur. Ve pide, adeta sadece oruçlu olanları değil, olmayanları da kendisine çağırır, seslenir... Barış inanmanın öbeğinde sessizce saygıya durur.

Oruç, dalından inmeyen kuşlara benzer

O saygılı ses coşkusunu değil iç yorgunlukları saklar ve oradan seslenir gibidir. İşte yine sese döndüm. O çiçekleniş ilk işaretlerini saat dörtten sonra vermeye başladı aslında. Uzaktan uzağa başladı o müzik akordu. Kış aylarına denk geldiğinde Ramazan, yağmurun ve pusun, erken gelen karaltının altında kendisini gizleyen o sesleniş, o konuşma, o bilinmedik fakat yakın ses, hızın kurbanı olur. Kış orucu başlı başına bir şölendir ve mevsimlerin içinde şakalar, oyunlar, kır eğlenceleri, inanç armağanları gibi gelir geçer birden. Oruç o haliyle sanki dalından hiç inmeyen kuşlara benzer. Ne uçuşu görülür, ne mesafesi ölçülür ne kanatlarından birkaç telek zamanın eleğine, sabrın ağına düşmez. Oysa yaz öyle mi? Yaz oruçları, orucu bütün kudretiyle hissettirir, güneşe şapka çıkartır, yola ve zamana bir sabır değirmeninin kızgın taşından bakar. Açlık ve susuzlukla yanıp yıkılmak, inancın melankolisi içinde hafif mest, mekân ve zaman atlamının ara bölgesinde gölge aramanın umuduyla dolgun fakat yasak bir meyve gibi gülümser. O meyve ne ham ne de olgundur. İşte, yine işte, birden, ikindinin önünde, o ses, pide sesi, daha kımıltısı duyulmamış, yerin altından dürte dürte gün yüzüne çıkmaya çalışan bir yaban mantarı gibi hissedilmeye başlanır. Birden, güne dalmışken, iş güç işinde, daha iftarı, daha akşamı tam önümüze katıp, tozu dumanında kaybolmamışken. O... konuşur. Konuştu. Birden...

Vatandaş için medeni bilgiler başlıklı bir kitap görüyordum tezgâhta. Bir aralar, zaman zaman gelip yoklar bu tür kitaplar herkesi, vatandaşın oturup kalkması, giyinip kuşanması, görgü bilgi öğrenmesi, hasılı medeni ve çağdaş bir vatandaş olması için yazılan bu kitaplar, hayatı ve toplumun zamanla mayalandırdığı bütün medeni yükleri bir yana bırakarak bir terzi makası, bir mühendis eli, bir kumandan parmağı şeklinde yönelmiştir ya üzerinde toplumun, ben de öyle, o kitaptan duyduğum çağrışımlarla bir köşeyi dönüyordum. Dönüyordum ve durdum. Hemen köşedeki fırından bir akşam üstü buharı yoğun bir pide ve un kokusuyla püskürdü sokağa. Bayram günlerinde, çok özel vakitlerde, özel borularla şehirlere üflenen güzel kokular, erken yıkanan sokaklar gibi şakıdı zihnim. Daha ne oluyordu? Bu pide kokusu içinde henüz ham henüz kütle halindeki bir sesi bütün yabansılığıyla önüme düşürüyordu. Zerre zerre anı, zerre zerre çağrışım, güneşin batma vaktinde güçlü sütunlarından şehre prizma prizma serpilip dökülecek ışıklar gibi hayalimde yürüdü, hımm, dedim hımm, bu

duyduğum pide sesi de ne? Konuşuyordu pide. Hiç bilinmedik bir dilde. Sanki dünyadaki bütün dillerin özü ona inmişti.

İddia edeceğim ki eğer sesini, adımlarının yorgun ve kızgın toprakta sürünüş sesini duymamış olsaydı kulaklarıyla uzaktan Hz. Eyup, gelenin Yusuf olduğuna inanmazdı. Duymak, kulakla başlayan ve kulaktan ileri taşan bir aşk hamlesi halinde miras bırakır inanca Eyup'la. Metafiziğin müziği sanılanın aksine mutlak sessizlik değil oluşun ve yoğruluşun engin müziğidir. Eşyada, hayatın bir kumaş gibi durmadan dokunup desenlenen yüzünde o sesleri duydukça var oluruz. Ben ilerledim, sokaktan taşım. Yol ve yön değiştirdim. Arkamda binlerce hücre ses kaldı. Onların birkaç saat içinde şekillenecek notalarını hayal ettim. Kendimi ve saatin gösterdiği zamanı bir süreliğine uykuya emanet ettim... Biraz uykuda biraz dönüp dolaşmakta şifa aradım. Evlerin önünden, ağaçların altından geçtim. Orucun son zamanlarında iyiden şakıyan pide seslerine kulak verdim. Şimdi o fırından bu köşeye her yerde bir pide müziği sözsüz en ince kemanların yaylarıyla akıyordu her yerde. Duymamıştım önceden. Şimdi duyar oldum. İnce. Keskin. Dingin ve yakıcı.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Mermer basamaklar...

Ömer Erdem 2012.08.04

Otları hepten sararmış kıraç arazide elektrik trafosu bütün uğultusu ile çalışıyor. Gökyüzünün inadına berrak ve koyu maviliği, uzakta, iş makineleri ve kamyonların elektrik trafosuyla birlikte çıkardıkları o tuhaf ve karıncalı hırıltıyı eritiyor, duyulmaz kılıyor.

Ancak yanına yaklaştığınızda duyabiliyorsunuz o karışık boğuntuyu. Güçlü bir iş makinesi dev kütleleri birer pamuk balyasıymışçasına kolayca kaldırıyor, geniş tekerlekli taşıma kamyonlarına yüklüyor. Bu taşıma kamyonları aslında birer halterciye de benziyorlar. Görüntüleri küt fakat yük taşıma kapasiteleri alabildiğine yüksek. İlk kalıp gibi oyulmuş toprağa bakıyorum. Öylesine düzgün bir duvar oluşmuş ki toprakta, yüzeyindeki tazelik kadar pürüzsüzlük de ilgi çekiyor. Biraz ilerliyorum, yukarıya çıkıyorum. Sonra sessizce yanımdan dönüp geçen kara ateş ipini fark ediyorum. İp dediğim korniş teli. Döne döne örülmüş. Trafodan aldığı yüksek elektrikle, sessizce toprağa giriyor kendisine biçilen istikamet doğrultusunda belki binlerce yıldır uyuyan mermeri kesiyor. Çıt yok mermerde. Kalıp kalıp, peynir gibi, kolayca, lokum gibi kesiyor. Bu ince ve ateşli telin toprağın kalbinden söktüğü kütleler uzun süre zihnimden çıkmıyor. O ince ateşin hüneri mermerin damarında kan gibi akıyor. Bir madde ideale doğru yol alıyor.

Eğer çeliğin bir su çarkı gibi döne dolaşa tozunu sustura bastıra kestiğini görmeseydim mermeri, yine gördüklerime bir anlam veremeyecektim. Bir kereste fabrikasında kesilip biçilircesine şekilleniyordu mermer. İşte o zaman mermeri daha bir anladım, mermere içten saygı duydum. Büyük saygım var mermere. İki medeniyet elementi biliyorum; kerpiç ve mermer. Kerpiç uygarlığı Doğu'yu, Mezopotamya'yı, erken Anadolu'yu çağrıştırır, mermer ise antik Yunan ve Roma'ya doğru koşar. Kerpiç uygarlıkları acıyı, mermer uygarlıkları ise gururu saklar gibidir kalbinde. Bizans ve sonrası bütün imparatorluklar bir nevi mermer uygarlıklarıdır. Osmanlı uygarlığı da bir bakıma baştan aşağı mermerdir. Belki mütevazılığı getirmiştir özel bir yorum olarak mermere. Şimdi oturduğum yerde mermeri böylesine düşünmem, onu düşlemem yersiz,

sebepsiz değil. Bazen sıradan şeyler, büyük çağrışımlara, geniş ve derinlikli düşlere ve düşünüşlere yol açar. Söz gelimi süt gibi parlatılmış, insanda engin bir şeffaflık duygusu uyandıran bir hamam zeminine dakikalarca bakabilirim. Su ile mermerin, biri sıvı biri katı bu iki maddenin bu denli yumuşayarak birbirinde yok olmasını tepeden inen güneş hüzmelerinin altında daha bir çağrışımı bulurum. Mermer ki konduğu yerde yeni çağ başlatan kudretli hükümdar çadırları gibidir. Onun girip de güzelleştirmediği, onun yerleşip de serinletmediği hiçbir yer yok sanki. Mermer, ebedi temizleyicidir. Mekânın şifacısıdır. Dahası kadim şehirler soylarını mermere borçludurlar. Yıkıntıları bile mermerin bileğiyle ayakta durur.

Yine bir temmuz sıcaklığında, zamanın perteleşip eridiği, bıkkınlık ve ter kokusunun havaya karıştığı, insanların şehirlerden bunalıp uzaklara gitmek arzusuyla dolup taşıdığı bir anda mermerle, mermer basamaklarla karşılaştım. Görkemli bir tarihi binanın önünde, olgun ve güzel bir kadın eteği gibi basamak basamak dökülmüştü merdivenler. Antik çağlardan beri sanatın yönü kadar nizamını da belirleyen mermer, bu kez bir gölgelik sığınağıydı. Yabancı turistler, sıcaktan bunalanlar, vakit avlayanlar, genç maceracılar, yorgun emekliler, çocuğunu kucağına bastırıp onu dindirmeye çalışan genç anneler hemen birkaç metre önlerinde akıp giden ve bütün çıplak ışığıyla yolu dolduran yakıcı güneşin şerrinden kurtulmak için basamaklara oturmuş bu geçit armağanının zevkini yaşıyorlardı. İşte asıl bu mermer basamaklar işte bu asıl insanları ayırt etmeksizin bağrına basan bu serin taşlar o binanın sunduğu bir bardak soğuk su gibi uzanıyordu sokağa, akıp giden pervasız hayata. Bir tel ateş teslim olan mermer şimdi başka bir ateş dindiriyordu.

Evet o ateş tellerinin kestiği mermer bu yaz sıcaklığında adeta ontolojik bir coşku, varlıksal bir anlam içinde. Gerçek ruhunu dışa vurmuş o da dinleniyor. Oturduğum bu geniş basamakta mermerin geçmişe doğru gittikçe gençleşen ve damar damar öz değiştiren bu ruhuna da saygı sunuyor, ona bağlanıyorum. Kışta, yağmurda karda biraz da kayıp düşme korkusuyla ürperten basamaklar, yazın bu dönemecinde kadife minderler, kuş tüyü yastıklar gibi yumuşuyor, güvenlik ve yaşama hüneriyle doluyor. Onun bin bir türüyle donanmış gösterişli otel duvarları, maksadından daha gururlu devlet binaları, müze saraylar, kendi kuşundan başka kuşun gölgesinin düşmediği özel konaklar umurum değil. Günün her saati hemen herkesin inip çıktığı mermer basamaklar benim ilgi fenerimin önünde. Gidiyorum, öğle vakitlerinde, ikinci önlerinde, akşam saatlerinde sessizce oturuyorum. Tam ortada duruyor, dünyanın hallerini düşünüyorum. Bir basamak yukarı çıkıyor, bir basamak aşağı iniyorum. O bağışlayıcı, o pek yakın, o ölüme bazen set olsun diye incelikle işlenen mermeri dinliyorum. Bir karınca ağzının ısırabileceği miniklikte işleyen günlük zamanın önünde sırtımı ona veriyorum. Mermerin o sonsuz hüznünü düşünüyorum. Serinlikte. Güven içinde. Yazda, mermer basamaklarda. Şehirleri hayal ediyorum.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Hurma...

Ömer Erdem 2012.08.11

Aklım başka yerde. Hep başka bir yerde zaten aklım benim. Yaşadığım, yaşamakta olduğum hiç yetmez. Bir adım ilerisi. Belki daha daha gerisi olup bitenlerin.

Merak bir iç iğne gibi geçirecek ipliği zamana. Yine öyle olmuştu. Aklım başka yerdeydi. Birden bastıran yaz yağmurları gibi çocukluğun o altın çağlarından birine düşmüştüm. Karşımda üç kelime birden duruyordu. Üç büyümlü kelime. Üçü yan yana. Ne biri önde ne öteki öncelikli. Ne birinin ışığı cilveli ne diğerinin sesi gölgeli. Bir kutu, özenle paketlenmiş fakat belli ki sıkıştırıldığı valizin içinde sağı solu yamulmuş. Lakin kim kelimeleri eğip bükebilir ki? Kim kelimelerin elinden o parlak aydınlığı söküp alabilir ki! İnadına diriler. Üçü de ayakta. Atak. Dedim ya aklım başka yerde. O üç kelimenin getirdiği coşkunun bir kuş başı gibi sağa sola dönen merakım kimselerin umurunda da değil. Onlar açılacak paketi ve paketin içindekiyle ilgililer. Oysa ben öyle miyim? Henüz bilmediğim henüz görmediğim gece ışıkları altında duvara düşen gölgeler gibi hayallerimi kabartan kelimelerin peşindeyim. Ortalıkta bir neşe, bir hoş geldin, bir gençlik ve kavuşma havası kopmuş gidiyor. Sanki şimdi bulundukları yer cennet. Çıkıp geldikleri yer ise cennet-i âlâ. Minderler seriliyor. Sıcaktan yanmış yüzler, derileri kırışmış eller dirileşiyor. Taşra ebediyen aydınlanıyor. İstanbul sesleriyle doluyor. İstanbul sedirlere, halılara oturtuluyor. Bir insan, bir ölüm ötesi serinliği her yerde.

Bir paket hurmaymış oysa ortadaki kutucuk. Orada açılmayı bekliyormuş. İki genç adam İstanbul'dan getirmiş. Ve üstünde şöyle yazıyordu; Bağdat hurması. İstanbul. Şimdi nasıl oluyordu da bir çocuğun evrenine bu üç kelime birdenbire bütün simyasıyla giriveriyor çıkardıkları renkli sisler ve taşıdıkları baygın ve uzak kokularla onu allak bullak ediveriyorlardı. Cin minareleri, kanatsız uçan hüthütler rüyanın perdesini aralıyorlar, aklını başka ılgınlıklara, başka düzlüklere çağırıyorlardı! Bağdat. İlk okunan masallar ilk dinlenen uçuk hikâyeler içinde bir ipek halı gibi yüzüyordu bulutların arasında. İstanbul, duvarlara asılmış birkaç özensiz gazete resminin ve tecrübelerle sıkıştırılmış günlük anlatıların ötesinde rüyanın çatlayan narı gibi bir bir serpiliyordu avuçlarıma. İstanbul'u düşündükçe hiç bitmesini istemediğim ve dilediğim her şeyin o an gerçekleştiği bir rüya iklimine giriyordum. Birden ürperiyor gerçeğe dönmenin, onun dikenine gömülmenin korkusuyla titriyordum. Harflerini tek tek ayırıyor. Onları silip temizliyor. Parlatıyor. Kalbime bastırıyor. Seviyordum. Ama birden araya başka bir büyümlü kelime giriyordu. Hurma. Söylenişi o denli yumuşak söyleyen ağızlardaki etkisi o kadar ballı idi ki henüz tatmadığım belki birazdan payıma en az bir tane düşecek bu meyve beni belki hayal kırıklığına da uğratacaktı. Çünkü henüz İstanbul uzakta Bağdat ise rüyadaydı... Hurma. Uğratmadı. Uğradı. Ebediyen. Konakladı.

Bir kere çocukluğun cennetine giren tat ebediyen çıkmaz. Çocuk hem kültürden habersizdir hem de tarihten. O kendi kültür ve tarihini tecrübe ve rüya ile inşa eder. Ağzımda eriyen o ilk Bağdat hurmasının etkisiyle, yıllar çok yıllar sonra, şimdi, Mısır Çarşısı'nda, Tahtakale'nin binbir baharat kokan ara sokaklarında renk ve ışık salkımları arasında dolaşıyorum. Bir fark var ilkin. Çocuk yediği şeyin fiyatından habersizdir. Onun alınıp satılan bir şey olduğunu bilse bile bu yönüyle ilgilenmez. Rakamlar ve para devre dışıdır onda. Bu sebepten de onun duygusu gerçektir. Belki o arayış, belki o üç kelimenin tazyiki altında dalıyorum sesler arasına. İşte, İstanbul'dayım. Sadece bu mu? Oyum tamamen nicedir. Terim o. Nefesim. Rüyam. Kanım. Bağdat ise harflerine kadar lime lime, parça parça. Çiğ çağ. Kötü ruh onu pençeledi. İşte kayısı kurularının fındık, fıstık, bademlerin, ceviz içleri, türlü türlü kurutulmuş meyvelerin, şekerlemelerin arasında hurma. 30.35.20.24.26.8.12.14.6.10. Yanlarına oklanmış fiyat etiketleri. Koca koca rakamlarla doldurulmuş. Yeni mahsul hurma. 1 kg 30. Yanında naturel kayısı yazıyor. 1 kg 20 lira. Yine yanında yeni mahsul hurma 35 lira. Üstünde ceviz içi 48 lira. Bu kadar değil elbet. İşte sap kısımları beyaz çikolataya çalan bir hurma daha Medine safavi hurma, 20 lira. En sevileni Medine hurması galiba. 24 lira. Şekli de farklı. Bazı tezgâhlarda 80 liraya kadar çıkıyor. Biraz daha iri ve meyveye benzeyen Kudüs hurması. Çağrışımı daha siyasi. Cezayir ve Tunus hurmaları daha ucuz. Etsiz zeytinler gibi sert ve çağrışimsızlar. Tunus hurmasının dallısı 12 lira. Uzun ve ballı bir salkıma, başağa benziyor. İran hurması ise biraz daha koyu, esmer, kara, 8 lira. Galiba hurmanın kralı Medine... Ama Bağdat yok aralarında. Bağdat yitik. Bağdat haritada... Bağdat bir kelime bile değil.

Bu buruş buruş, bu ancak tadıldığında insana ilham veren meyvenin besleyiciliğinden, Ramazan'da tok tutmasından, vücuttaki şekeri dengelemesinden bahsediyor uzmanlar. Bu kadar mı? Onun üzerindeki manevi tül olmasaydı, çekirdeklerinin yeni çıkmış hilali çağrıştıran sadeliği ışımasaydı meyvelerden bir meyve mi olurdu? İnanişin meyvesi o. Hatıranın. Sadelik ve bağlılığın. Bir hurma vakfı neden düşünülmedi hiç? Yoksa daha dipte, anıların, ruhun çok gerisinde saklı bir şeyler mi var? Peygamberden bir anı, yokluğun ve yoksulluğun gölgesinden bir esinti? Kelimenin kendisinde kendiliğinden saklı bir gümüş? Şüphesiz arada inancın ipliği olmasaydı bu kadar sevilmezdi hurma. Dişlenmiş bir tek zeytin nasıl Akdeniz uygarlığının ötesinde bir çağrışıma sahipse ballanmış incir gibi, incirin Arap'ı diyebiliriz ona. Anılarımız olmasaydı rüyalarımız da kanatlanmazdı hem, değil mi? Şunun şurasında, Bağdat, hurma ve İstanbul harflerle yazılan her okur yazarın bildiği bir kelime değil mi? Okuduğu da, ayrıca.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Bayram!... Bugünden yarın...

Ömer Erdem 2012.08.18

Açın pencereleri. Çiçeklere su verin. Kötü sözleri silkeleyin balkondan. Havluların arasında, yatak çarşaflarında, tabak kenarlarında, göz çukurlarında, işaret parmaklarının gösterdiği hiçbir yerde kalmasin kem söz, kötülük izi, silin, temizleyin bir bir.

Bayram geldi. Yarın. Bugünden bayram. Bugünden yarın. Bebeklerin öpülesi topuklarında. Tavana bakan gözlerinde bebeklerin. Kokularında sessiz uykularının, bayram geldi. İçinize çekin o saflığı, o kokuyu. Duyun. Uzakta bile olsanız. Hayal edin. Kurun. Bayram geldi. Hastane odalarında. Bitmez sanılan günlerin sonunda. Bir bardak suya uzanan el gibi geldi bayram, bir bardak serin limonata gibi geldi. Geldi. Ay daha ışıkl, yıldızlar kıpır kıpır, dönüp bir bakın. Bir dakika kalbinizin atışını dinleyin. Susun. Pencereleri açın. Çiçeklere su serpin.

Zeytinlerin çekirdeklerine bakın. Bakın incirlerin ballı ışığına. Tertemiz, daha bir kelime bile yazılmamış kâğıtlara. Eski sandıklara. Terleyen el içlerine. Rakamların tozuna. Bayrak gölgelerine. Anne mırıltılarına. Vapurların yan yan yol alışlarına denizde. Bir bilardo topunun başka bir bilardo topuna zarifçe çarpışında. Kanatlarında kuşların. Bayram geldi. Her yere, her şeye kondu. Hoş geldi. Selamlamak için, selamlanmak için, merhaba demek için. Gözlerin bugün ne kadar güzel demek için. Bu renk sana ne kadar da yakışmış demek için. Özledim. Çok özlemişim demek için. Bir top ipek kumaşın açılırken çıkardığı esinti kadar narin bir dostu sarılmak için, iyi ki varsın, iyi ki yaşıyoruz, biriz ve birlikteyiz demek için. Geldi. Bayram.

Şimdi ihtiyaçların uzaklarla dolu gözlerinde bir gülümseme ışığı gibi toplandı o. Belki de bu benim son bayramım dünyada diye iç geçiren nice yitiğin hatırı için geldi. Gölgeleklere oturdu. Beyaz elbiseler giyindi. Çocukların oyuncaklarında neşe, çın çın sesi o. Bir beklenmedik kalkıp geliş gibi vuruyor kapıları. Açın. Daha gelmemiş olsa bile daha kapıya vurmamış olsa bile her an adım atabilir içeri, hemen, kollarını atılırcasına açarak bir valiz kokusunu bir söylenmemiş mahrem sözleri dökebilir mutfağa, salona. Çay demlensin, kahve köpürsün.

Kitaplıkları düzenleyin. Çekin bir şairden bir umut şiiri okuyun. Kitapların sırtlarında, iç sayfalarında kitapların, aylarca yeri değiştirilmemiş ayraçlarında bekliyordu, geldi çoktan bayram. Hem sadece yaşayan yazarların değil en çok da göçüp gitmiş yazarların eserlerine siner bayram. Hatırlanmak ister. Seslenmek ister. Fanilik var lakin ebedilik de müjdedir bizden size, diye fısıldarlar. Mezar taşları gibi. Ayetlerin müziğinde. Müjdesinde. Çizgisinde ve gönencinde bekler bayram. Birkaç dakika durun ve bekleyin önünde kitapların. Bayramın o ebedi şifasını sesleyecekler açıktan... Fısıltısı duyulacak göçüp de gelmeyenlerin.

Ya türküler ya o vişne tadındaki bitmez şarkılar onlar binbir zaman kuşları gibi kanat çırpıp çırpıp, boşlukları doldura doldura bir neşve ve neşe curnatası gibi suların diplerinde, kulakların aşına içlerinde şakiyacıklar bayramı. Bir inceden su şırıltısı, bir yavaştan 'Kasımpaşa kıyıları tersane' tınısı, Recep Birgit'ten bir nağme, Dilek Türkan Aktaşoğlu'dan bir incesaz sızısı, aman Allah bir Gönül Dağı hüznü ama mutlaka ve mutlaka 'Kadifeden Kesesi' şamatası bir olup, beraber olup konmuştur koltuklara, köşelere... Sesini biraz açın müziğin. Yakından, daha yakından kulak kabartın. 'Karahisar Kalesi Yıkılır Gelir...'

Mutfak, bayram hararetiyle bıçaklardan kaşıklara, bardak ağızlarından baklava ısıltılarına kadar lebaleb dolu. Süleymaniye Camii'nin sade kubbelerinde, Boğaziçi'nin تنها mescidlerinde, Bitlis Merkez Camii'nde, Habib-i Neccar'da, Hacıbayram'da, Biga'da, Niksar'ın ceviz kokulu ekmeklerinin minarelere kadar yükseldiği yerde, Amasya'nın engin ezanlarında, Konya düzlüklerinde bir rüzgârın bir rüzgârı kovalamasını andıran günün ilk saatlerinde, Buçuktepe'nin hemen komşusu muhteşem Selimiye Camii'nde, yalnız ve kimsesiz Gelibolu deniz görgülü namazgâhında, bir çobanın kaval kemiğinde, bir kurumuş ot uğultusunda, erkenden fısıldayan bir fesleğen yaprağında, bülbülün gamsız nağmesinde, kurulmuş bekliyordu ve geldi bayram. Bilerek, bilinçle, selam verir gibi merhaba demeli ona da, onlara da.

Günlerden yarın pazar olsa da salı olsa da birinci veya üçüncü gün olsa da bayramda her şey bir her şey eşit ve herkes aynı sırada. Dönüp insan geçmiş bayramlarını koynundan çıkarsa, onlara hayran hayran ve içlenişle baksa bile her bayram çok ayrı, her bayram çok müstesna. Telefonlarda. Camdan cama. Sözden söze, bakıştan bakışa, sarılıştan sarılışa akmalı, sel olmalı bayram. Mademki insan fanidir ve mademki bir yönüyle yetim ve yitiktir hâlâ, fanilik dinsicin, yetimlik ve yitiklik bir nebze olsun aradan çekilsin diye 'ver elini bir kez daha'... İnsan ki kötülükten yaratılmadı ve mayalanmadığı gibi yoksulluktan ve süslenmediği gibi kem söz ve kötülükten. Kadınların o haleli çevrelerinde erkeklerin dünya alınlığı omuzlarında, çocukların şen ve umut dolu koşularında, renklerin ve seslerin inancın ve bağışlamanın, masumluk ve masumluğun, yeryüzünde bir günlüğüne bile cennetin provası olsun diye, işte bayram. Açın pencereleri. Pencereleri açın.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Adam...

Ömer Erdem 2012.08.25

Bu adam, bu işini gücünü bilmediğim, kimi kimsesi var mı inip soramadığım, sorsam bile cevap verip vermeyeceğinden emin olamadığım adam, o adam, kim ve neden burada duruyor?

Evimin tam karşısında pencereden gördüğüm bir çöp bidonu var. Bir duvarın köşesinde. Duvarın gelip de dirsek olduğu yerde. Durun. Belki var. Belki de yok. Belki ben öyle sanıyorum. Çöp bidonunun karşısında ise bir telefon trafosu bulunuyor. Yarısı her zaman kırık bu trafonun. Daha geçen hafta tamir ettiler. Bak yine kırılmış. Hep kırılıyor. Kim kırmış, kimler kırıyor meçhul, belli değil. Tıpkı o trafo ile bu çöp bidonu gibi meçhul içinde meçhul. Ya o adam? O da mı yok? O da mı var? Hem ona neden adam diyorum? İnsan ismini bilmediği, tanımadığı birisi için ne diyebilir ki! Şu yoldan geçen adama bak hele deriz yanımızdakine. Hele ayağında, durduk yere bir çift palyaço ayakkabısı varsa, şu adama bak deriz tekrar. İsmi bilmeyiz onun. Cismini de. Yine de neredeyse hayatın en canlı vakitlerinde patlamış telefon trafosunun önüne gelen adam ilgilendiriyor en çok beni. Ayağa kalkınca, dışarı bakınca onu görüyorum. Seslensem ne diyebilirim? İsmi ne? Neden burada, bu çöp kutusu ile patlak trafo arasında gah ayakta gah oturuyor. Kirli, açık bir blucin giyiyor. Koyu renk tişört. Yaz böyle geçti. Bakalım kışta, yağmurda, karda ne yapacak? Adam gelecek mi, konacak mı köşeye adam? Hem var mı yok mu o adam!

Gerçi onu semtin başka yerlerinde de görüyorum nadiren. Başı önde yürüyor. Öylece yürüyor. Ne bir hızlılık var yürüyüşünde ne bir yavaşlık. Uzun boylu birisi. Uzun yüzlü. Uzun kolları ve bacakları var. Daha otuzunda bile değil. Şimdi yine oturdu. Az önce ayaktaydı. Konuşmuyor. Yok bazen konuşuyor! Oynuyor yani çenesi. Ne konuştuğu belli değil. Mırıltı desen mırıltı değil fısıltı desen fısıltı değil. Nara atmak belli ki işi değil. Sağa sola saldırmak. Küfretmek. Birini durdurup bir şey istemek. Hiç hiç değil. Önüne bakıyor. Dirseklerinin kesiştiği noktayı inceliyor. Dirsekleri ile duvarın kesiştiği köşe bir oluyor böylece. Sanki o zaman o da duvara benziyor. Bazen de bir derviş gibi öne arkaya hareketler yapıyor. Belli ki aslında ayakta durmak istiyor, ayakta kalmak niyeti taşıyor fakat bedeni uzun süre ayakta onu taşıyamıyor. O vakit, sanki güç toplamak, enerji devşirmek için ayağa kalkıyor, küçük bir çocuk gibi elinde hayali direksiyon taşıyan küçük bir çocuk gibi arka arkaya manevra yaparak üç beş adım atıyor, sonra öne geliyor, sonra arkaya. Bu arada yanından gençler, kadınlar erkekler gelip geçiyor. Kimseye aldırdığı yok. Kimseye baktığı da yok. Yalnız, çok dikkatle baktığınızda tıksıran bir köpek gibi belli belirsiz gülüyor. Hele baharda, mayısta yukardan pat pat düşen at kestanelerini görünce ayrıca gülüyor. Belli belirsiz gülüyor, bu bir gülüş mü yazıklanma mı belli olmuyor. Gidip de sorulmaz mı, 'siz, afedersiniz, siz, isminizi de bilmiyorum ama, ha evet, neyse, az önce güldünüz mü acaba?' diye sorulmaz ki!.. Hem olmayan bir adam nasıl gülsün? Hem var olsa bile varlığın şiarı mı gülmek?

Belli ki böyle bir soru sorsanız, neden burada durduğunu sorsanız, gülecek, yeniden daha derinden gülecek. Acı acı tebessüm edecek. Neden düşünüyorum onu? Onun orada tam olup olmadığından, isminin bile bulunup bulunmadığını bilmeden, onu, o adamı, adamı işte, şu karşıdakini, hayır elimle gösterdiğimi değil, gözlerimin gördüğünü neden düşünüyorum? Şu birbirine karşı inadına zıt şu birbirine karşı inadına konumlu çöp tenekesi ile trafo arasındaki sokağı daha az mı konuşkan buluyorum sanki. Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın bir mısraından düşmüş gibi duruyor sokak. İsmi, Kağrı. İşte adam, Kağrı Sokağı'nın köşesinde, sabahın erken vaktinde ve akşamın serinliğinde damlıyor. Hayır hayır. Bildik şarapçılardan. Keşlerden. Kovulmuşlardan biri değil belli. Eğer sokakta yatsaydı. Sokağa düşmüş olsaydı daha keskin olurdu yüzü, bakışları. Bu adam, otuzunu bile geçmemiş bu adam. Nasıl da öldürüyor böyle zevkle zamanı. Sakinliği içinde nasıl da çiğneye çiğneye etkisiz hale getiriyor onu. Herkesin bir vesileyle bir yere gidip geldiği bir yere yettiği, koşturduğu, araba park ettiği, arabadan indiği, hızlı hızlı cep telefonu ile konuştuğu yerde, köşeden olup bitenlere bile bakmadan, hayatı sürüklüyor ya da hayat sürükleye sürükleye onu bu köşeye, çöp bidonunun karşısına koyuyor. Adam. Çöp bidonu ve telefon trafosu. Kabini. Kutucuğu.

Bir kadın, yalnız bir genç kadın geçti, şimdi önünden. Baktım. Özellikle onu izledim. Değil gözünü çevirmek, kaşını bile oynatmıyor. Görüldüğünü, izlendiğini, takip edildiğini mi sanıyor acaba? Bu adam, bu işini gücünü bilmediğim, kimi kimsesi var mı inip sormadığım, sorsam bile cevap verip vermeyeceğinden emin

olmadığım adam, o adam, kim ve neden burada duruyor? Duruyor, sonra gidiyor. Adam meczup değil. Adam kimi taşıyor? Şu omzundaki hayali tabut gibi duran yük kimin?

Unutacaktım, bir de yavaşça kalkıyor. Birkaç saniye ayakta duruyor. Sağına soluna bakmadan öyle kalıyor. Sonra da, tam karşısındaki arabanın camına bakıyor. Her defasında değişiyor arabalar. Kimi camlar kirli. Kimi camlar tertemiz. Aynaya bakar gibi bakıyor camlara. Eğiliyor. Yavaşça eğiliyor. Alaycı bir gülümseme konduruyor ağzına. Acaba kendisini başkası mı sanıyor? Benim şu çöp kutusundan şu trafodan emin olamayışım gibi o da gördüğünde mi emin olamıyor? Geri geri çekiliyor. Bir daha bakıyor cama, aynaya. Bu kez uzaktan gülümsüyor. Pencereden çekilmek, kendime dönmek istiyorum, o an, sıkça gelen çöp arabası yanaşiyor. Sırtımı dönüyorum. Arkamda araba ve çöpçü sesleri. Hâlâ orada mı, adam duruyor mu, bilmiyorum. Gelmiş miydi gitmiş miydi emin değilim.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

İncir... Kavak inciri

Ömer Erdem 2012.09.01

Bu incirlerin, bu kavak incirlerinin sabahtan akşama, semt semt, pazar pazar, tezgâh tezgâh hayata dolduğu günler boyunca yaşamının armağan yanlarını daha bir içten okur insan. İnciri yemek gerekmez. İnciri düşünmek, inciri okumak, incire kulak vermek bazen pek çok kitaptan daha etkileyici gelir bize.

Bakmayın siz incirin üstüne de yemin edilmiş olmasına. Uygarlığın dört ana unsurundan biri olmasına rağmen o bu yemini de alabildiğine saklamak niyetindedir. Üzüm, incir, zeytin ve nar içinde en çok o mahcuptur, ezikliği ve narinliği biraz da buradan gelir. Onun kadar hem hiç'in hem de büsbütün meydan okuyarak ebediyen var olmanın örneği başka bir meyve var mıdır sanki? Zaman öncesi bir biliş halesiyle çevrelenmişçesine hiç sağına soluna bakmadan yer yurt gözetmeden meyveye durur. İri incir yaprakları bu duruşu kıskanç bir şekilde sarar, gizler. Arsızlığı ise gerçekten arsız olmasından değil akıl ve duygu dışı olduğu kadar hesap ve kitap dışı kalmasından da dolaydır. 'İncir çekirdeğini doldurmayan meseleler' nasıl ona yüklenirse yeri geldiğinde 'ocağına incir ağacı düşün' ilentisi de ona yapışır. İnsan kadar tabiatın oyunlarını da bilmiş olacak, aldırılmaz bu yüzden kem sözlere, ileri geri konuşmalara. Suyu yoktur ki sıkılsın. Dedikodunun malzemesi olsun. O kumaş değil iplik olduğunu, iplik değil pamuk olduğunu, pamuk değil pamuk tohumu olduğunu bilir. Nerden bilir, nasıl bilir, ne zamandan beri bilir, bilir işte. Bilmeyi eleye eleye, törpüleye törpüleye bilir. İlk günahın tülüne, perdesine kadar çarkı işler tersinden. Pes.

Bir meyve değildir incir

Her yaz onun geçişini beklerim ben. İzlerim. Uzaktan, yakından. Kokusundan. Tadından. Soyulmuş kabuğundan. Ondaki bu çiçeksiz meyveye duruş halini bütün hayretimle karşılarım da bu tür tür dökülüştünü, siyahtan mora, açık sarıdan koyu yeşile kadar salınışını hayranlıkla takip ederim. Kışın kurutulmuşuna ne kadar düşkünsem, güzelim aşürelerin, doyumsuz, süt ve cevizle iç içe geçmiş tatlı hallerinin içinde baygın baygın oyalanırım. Oyalanırım oyalanmasına da lakin... Lakin. Ben asıl yazı, yazın sonunu beklerim. Ağustos. Eylülün gelişini. Salınışını düşlerim. Yazın başıyla ortası arasında sadece tezgahları değil sofraları da süsleyen yeşil ve siyah

incirlere bir sözüm yok. Başı gönülden vurulmuş ve göbek bağı sütü gibi akan uçları, her bir çekirdekleri, insan eline aşkla yapışan kabukları gönlümü çeler çelmesine de ben asıl inciri, kavak incirini bilir, onu söylerim...O gelinliği. O nazı. Derim.

Bir çiçek bahçesinin içinde renk renk çiçeklere bakıp da dikenli bir güle gönül vermek gibisine biraz da nankörce bulunabilir bu halim. Lakin, o prensesin, o kraliçenin, o baldan dökülmüş lifli ve çizgili donanışın, o bahar sağanakları gibi ılık, o sevgili seslenişleri gibi kıpır kıpır önüme dökülen kavak incirini görünce aklım başımdan gider. Yolum şaşar. Gözlerim kararır. Dilim damağım şakımaz olur. Geçer de karşısına uzun uzun onu seyreder ve ağızma bir zamansızlık yemişi gibi konacağı anı beklerim. Hem söylemiş olayım. Bir meyve değildir incir. Kavak inciri bir meyve değildir. Atalarımız hayattan çıkardıkları çok özel lügatlerinde, yemiş derler ona. Yemiş, başka şeye benzer mi hiç? Sesteki müziğe bakın. Neyse, biraz daha sınırı geçmek pahasına söylemiş olayım ki, kavak inciri dışındakiler biraz olgunluk biraz da geçkin teslimiyet ruhu taşırlar. O ise alabildiğine özgür gidebildiğince hızlı, alımlı, genç diri ve başına buyruktur. İsyanın bir tadı olsaydı, lezzet çalımının bir gözü bulunsaydı herhalde o olurdu ona benzerdi.

Gizliden bir şeyler söyler

Diyeceğim bu şehri, İstanbul'u çağıran, lüfer gibi balık mevsiminde candan şakıyan yine odur. Tezgahlar o gelmeden müziksiz, tartılar o konmadan biraz nizamsızdırlar. Almak kadar satmak da şenlikli bir şeydir ya bu kavak inciri satıcının da gözlerine ışık verir, aydınlık düşürür. Biraz kıskana kıskana biraz kendi evine kendi sofrasına konulacağı avuntusuyla tartar, özenle torbalara, keselere yerleştirir. Yukarıdan aşağıya, uzun parmaklı bir mimarın bir eski zaman şarkısını mırıldanırcasına dizdiği incirler tane tane seçilir. Morla gizli kahverengi arasındaki kabuklar bazen yarılr, açık yeşil teni ifşa olur. Orta irilikten neredeyse fındık minikliğine kadar lezzetinden zerre miktar taviz vermeyen bu nimet ne yazık ki her fani güzel gibi yüksek itina ister. Dolapta, köşede uzun süre dayanmaz. Onun saltanatı doyma duygusu vermeyen dengeli tadındadır. Ne şekerdir ne tatlı, ne baldır ne şurup. İyi pişmiş barbun balığı gibi dimağı ve mideyi yormaz. Soyulmaya her an hazır kabukları sonsuz bir teslimiyet arifesindedir.

Yaz, usul usul aradan çekilen ve eylül ürperişlerine yer açan yaz, kavak incirlerinin o lif lif dökülen tadı içinde insana da gizliden bir şeyler söyler bir şeyler ifşa eder. O sözün o imanın ne olduğunu daha bilmedim. Henüz çözemedim. Yemin zarif bir ipek düğüm gibi insanın kalbinde aşka akarken belki duyulacaktır o müzik, kim bilir, tam olarak kim bilebilir.

Diyeceğim, yeniden diyeceğim, bu incirlerin, bu kavak incirlerinin sabahtan akşama, semt semt, pazar pazar, tezgah tezgah hayata dolduğu günler boyunca yaşamının armağan yanlarını daha bir içten okur insan. İnciri yemek gerekmez. İnciri düşünmek, inciri okumak, incire kulak vermek bazen pek çok kitaptan daha etkileyici gelir bize. Biz dediğim, işte...

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Eeeeeee...!

Eee... Ne oluyor şimdi? Ne olacak? Çağın dışına mı itildim, itiliyorum ben. Kitabımla, kapağımla, kitabımın sayfalarıyla baş başa mı kaldım?

Yoksa bir yitik miyim artık. Bir sonun uçurumunda mıyım? Zamanı geçmiş, çağı tükenmiş bir varlık mıyım? Şuna bakın, şuna, ben burada, iki elimle, parmak uçlarımla, kağıdı duya duya, matbaa makinesinin püskürttüğü harflerin ortasında kendi yolculuğundan zevk alan güvenilir bir kaptan edasıyla, kitabın sularına gömülmüş, itimat telkin eden, alıştığım, gönül verdiğim kelimelerle yol alırken, birden başımı kaldırıyor ve her yanda o cisimleri görüyorum. Yüz yıl geri düşmüş gibi oluveriyorum. Sağım solum e-book dolu. İnesco'nun piyesindeki son cümle gibi 'çoğalırlar'.

E-okuyucu diyorlar ona. E-book. E-readır. Bir e'dir çoğalıyor. Birisi kar beyazı. Diğer koyu bordo. Turuncu olanı da var. Göz çalımı koyu sarı olanı da. Tıpkı onları tutan uzun parmaklara dikilmiş iri kirpikler gibi bir cazibe bir kendi güzelliğine hayran havası yaymaya çalışıyorlar. Gençler kadar orta yaşı geçmiş beyler de müptela olmuşlar ona. Korkmalı mıyım, umutlanmalı, sevinmeli miyim? Çağ dedikleri, değişim dedikleri, hız dedikleri şeye kulak verip onun yoluna ben de girmeliyim? Kitabımı şu parmak uçlarımla dokunduğumu, ileri bir hassasiyetle canımdan parça saydığımı hatta zihnimde kütüphanemin neresine bile koyacağımı hayal ettiğim kitabımı terk mi etmeliyim?.. Elveda mı demeliyim. Zamanın bitti. Türünün soyu tükendi mi demeliyim? Ey ehl-i kitap, cevap verin. E mi?

İşte yine onlar, gözlerini özenle gezdiriyorlar ekranlarda. Sanki bir büyü makinesi sırlarını döküyor. Mucizeler art arda iniyor. Kitapmış gibi, bir alet değil, bir elektronik vasıta değil de canlı, sevimli, sıcak bir şeymiş gibi kendilerine yaklaşıyorlar, sonra da göğüslerine bastırıyorlar. Heyecan duymuşçasına. Bin yıllık bir kökü varmışçasına. Böyle yaparak beni kışkırtmaya mı çalışıyorlar ne? Senin kitabın, evet elinde tuttuğun, başını gömdüğün şu kitabın, övündüğün, hayallerini ve zihninin kıvrımlarını bile devreye sokarak okuduğun, bazen durup uzaklara baktığın şu kitabın, bilmiyor değiliz, başlıyor ve bitiyor işte. İki kapağının arasında tek bir kitap var, tek bir dünya var. Tek, yalnız, bir kitap üstelik o. Oysa şu bizim elimizde tuttuğumuzda... Şu canını sevdiğimiz şeyde... Koskocaman bir kütüphane var. Felsefeden psikolojiye, tarihten antropolojiye, romandan şiire kadar, canımız ne isterse yüklüyoruz ona. Sonra da istediğimiz yerde istediğimiz hızla dilersek müzik eşliğinde ve dahi dilediğimiz amaçla okuyoruz onu. Sen ise, saatlerdir, eski saat tamircileri, bisiklet tamircileri gibi dokunuyorsun ona. Evirip çeviriyorsun. Sağını solunu kontrol ediyorsun. Yazarının ismine bakıyorsun. Bizim okuduğumuzun markası var. Yazarın ismi kitap kapağında olur, kitabın ismi de öyle. Ama biz elimize bir kere aldık mı şu e-booklarımızı, şöyle kapağını bir kere kaldırdık mı, o ısırılmış elmamız, o bize cennetten bir izdüşüm olan şey içimize dolar... Kurtuluruz. Uzaya gideriz. Çöller aşarız. Duvar, zaman, sınır bilmeyiz. Üstelik hiçbir diktatör yakamaz onları. Toptan yok edilemez. Sansürlenip yasaklanamaz. Bir kere var olduktan sonra kara boşlukta bile kaybolmaz. Silmek, silinmek yok bu âlemde.

Dönüyor, kitabıma gömülüyorum. Elimde bir kurşunkalem. Bazen burnumla üst dudağım arasına sıkıştırıyorum onu. Sanki bazı cümleler elimdeki kaleme sınıyor. Koklamak istiyorum. Kalemi kokluyorum. İlk kitaplarımı. Acemi acemi okumayı söktüğüm zamanları hatırlamaya çalışıyorum. Kitabın canlı bir varlık olarak önümüze koyulmasını, öpülüp alna sürülmesini, sayfa sesini, kağıt hisirtisini, mürekep kokusunu, binlerce kitaplıklı kütüphaneleri, kağıtla zihnin, zihinle ruhun kurduğu akrabalığı düşünüyorum. Paniğe mi kapılıyorum? Yenilmekten mi korkuyorum. Bazen yok yok, diyorum, insan kitaptan, kağıttan ve kelimelerden vazgeçmez, vazgeçemez! O başka, o ayrı, onun zevki e-kitapta ne gezer... Avutuyorum. Avunuyorum. Sonra da metroda, otobüste, vapurda, deniz kenarında, şu çantadan özenle çıkarılan ve bir yeni zaman ritüeli gibi kapağı özenle açılan sessiz meydan okuyuşu görünce aklım karışıyor... Bir gün diyorum bir gün böyle renk renk, boyut boyut aletler mi dolduracak her yeri? Hangi yazarı, hangi kapakla, roman mı şiir mi olduğunu görmeksizin ekranlara daldığını mı göreceğiz insanların, gençlerin, çocukların, herkesin... Markada. Depoda. Şekilde yiteceğiz.

Kitapla, normal bir kitapla, neredeyse bütün azalarımız, aklımız, ruhumuz ve hayalimizle okuduğumuz kitap, gözümüze, göz kaslarımıza mı sığacak? Her şey gelip orada mı toplanacak. Kitap, tek başına kitap ebediyen aramızdan çekilip gidecek mi? Ne bir ağacın rüyasında ne bir boya kokusunda kitabın rüyası saklanmayacak mı? Kütüphane, cilt cilt, sayfa sayfa, raf raf kitaplar, bir köhne çağın anısı olarak müzeye mi kalkacak, kaldırılacak?... Benim parmak izlerimle, alın terimle, hapşırık tozumla, kahve lekesiyle, kargacık burgacık notlarımla, kıvrılmış, kirlenmiş sayfalarla dolu kitabım, göçüp gidecek mi?

Şüpheye düşüyor, sağıma soluma tekrar göz gezdiriyorum. Acaba diyorum beni gizliden kaydeden kameralar mı var etrafta? Başlarını sayfalara gömmüşler, kâğıda basılan kitapları okuyan böyle varlıklar var, son varlıklar bunlar, son örnekler diye, bizi gelecek nesillere mi gösterecekler? Ultrason kayıtlarından başlayarak doğum görüntülerine, bebeklik anlarından ilk çıkardığı kelimeye, ilk attığı adıma kadar elektronik ve görsel dünyanın, dijital dilin nesnesi olan insanoğlu, biz kitap kokusuna, kitap sesine müptela olanları birer anıya mı dönüştürecek... Dönüştük de mırıldanıyor muyuz çoktan...

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Kahvaltı çağı...

Ömer Erdem 2012.09.22

Kahvaltı diye bir şey var şimdilerde. Daha bir var. Her geçen gün daha da bir var oluyor. Olacak gibi de. Kahvaltıya çağırılıyor arkadaşlar.

Dostlar kahvaltıya davet ediliyor. İnsan kendisini kahvaltıya hazırlıyor, gitmeyi düşünüyor. Özel toplantılar kahvaltı masalarında yapılıyor. Bir şenlik bir ferahlık bir çemberden çıkış hamlesi olsun diye belki kahvaltı kahvaltıya ekleniyor. Hiç konuşmayanlar konuşmaya başlıyor, nicedir buluşamayanlar onun mahareti tülünün altında bir araya geliyorlar. Kahvaltı, sözlükten doğan sabah güneşi gibi herkesi sarıp sarmalıyor. Isıtıyor. Hayat oluyor, neredeyse.

İşte rayihası henüz üzerinde, yeni yıkanmış taze nane yaprakları. Koyu doygunluğuyla alabildiğine yokluyorlar tabiatı, unutmaya derecesine gelmiş burunları. Nefes alıp verme dışında başka bir işlevi olduğunu adeta telkin ediyorlar burunlara. Körpe salatalıklar. Soyulmuş. Salatalıklar, bilinen ama yokluğunda hatırlanan dışarılk ayakkabılar gibi bekliyorlar. Kısmet hangi dişin kesimiyle kütürtedecek onları. Kütürdemek en çok ona özgü, salatalığa sanki.

Ya çekirdeklerinin ağır akışkanlığında bir yeni alınmış saat gibi zaman duraklarını gösteren domates dilimleri. Bir domates diliminin etli ve narin dudağı! Bıçaklar en zarif kesim hamlelerini onlarda gösteriyor gibi. Bir dirençsiz varlığı ipek biçer gibi nazla bölüyorlar. Bu domates dilimleri, eğer Çanakkale toprağında can bulup gelmişlerse çekinmeden kuru kekikleri serpebilirsiniz gözlerine. Acı sarısı birkaç damla halis zeytinyağıyla birlikte, elbette. Domates Anadolu'yu çoktan yurt tutmuş denizaşırı gezgini. Halktan şehre bir şenlik göçü.

Ses sese karışıyor sofrada, kahvaltıda. Zaman faslını ağır ağır icra ediyor. Hüzzam değil. Ferahfeza sanki. Daha dün, çok geç olmayan zamanlarda, neredeyse bir tas çorbanın içine doluyordu bu kahvaltı duygusu aslında. Daha çatalların antik hasatına hazırlanan zeytinler bu kadar çeşitlenmemişti. O zeytinler ki bazen kırık. Belki ta

Hatay'dan, Hassa'dan konuk gelmiş. Gemlik tepelerinin, Bergama bağlarının da rüzgârlarını duyabilirsiniz incili gözlerinde. Edremit Körfezi'nin ipeksi esintileri çam dikencikleri arasından süzüle süzüle konmuş olabilir ağzınıza. İşte şu sele, sele zeytini, şu salamura. Yeşilin tonlarında. Siyahın alacaları içinde. Zeytin kahvaltının ebedi yemişi. Baş kurucusu. Gizli gurmesi. Çeşnicibaşının çekik gözü.

Ben peynirlere, o medeniyet saçılımı peynirlere geçeceğim ama, dönüp dolanıp kahvaltıyı, bu kurulumun hükmünü düşünüyorum. Neden seviyoruz kahvaltıyı? Neden daha çok doymak değil daha mutlu olmak istiyoruz? 'Tabii ki, kahvaltıda kırlara hasret bir piknik duygusu da saklıdır, bilmez misin?' diyor içimden bir nida. Ünleyiş... Nasıl olur diyorum, içi kırmızı biber tanecigiyle süslenmiş yeşil zeytine uzanırken, nasıl? 'İnsan kırlardan gelir, insan kırlara içlenir. Lakin bu şehirler, bu bahçesizlik, bu ağaçsızlık, bu börtü böceğin bu kuşun su sesinin kovulduğu diyarlar insanın özlemine sonuna değin hiç dindiremez!'. 'Yani pikniğe gidemediğimiz, ya da piknik yapmadığımız için mi kahvaltı ediyoruz?' diye soruyorum bu sese, Pervari'den geldiği işaretlenmiş bala uzanırken. 'Tam olarak öyle olmasa bile, Batılıların dinner dedikleri akşam yemeğindeki açıklık gibidir bizim kahvaltımız' diyor, o ses. Bir devrim yapıldıysa bu ülkede o sosyal devrim artık kahvaltı sofrasındadır çoktan diye şişiniyor. Bak sen... Sen bir bak.

Açma, açılma iştiağı duyuyoruz içten içe, inceden inceye. Gölümüzü açmak. Belki de birlikte katmer katmer, kat kat açılmak istiyoruz da o yüzden bu peynirlerin hikâyelerine dalıyoruz. Erzincan tulumuyla Selçuk tulumu arasında bir bağlantı kuruyoruz. Ezine peynirlerinin Kars peynirlerine hasretinden dem vuruyoruz. Peynir diyoruz peynir, medeniyetin yelkenlisidir beyim. Bak diye gösteriyoruz, bu Trabzon tereyağı bir de. Bu Konya çökeleği. Kırklareli'nin peynirlerindeki kokuyla Malatya'nın, Adıyaman'ın tuzlu peyniri yanında Van otlu peyniri adına üzüm düşlüyoruz. O sebepten hep birkaç salkım diri üzüm olsun istiyoruz. Sebepsiz değil, hiç yan yana gelmeyecekmiş sanılan renkler, otlar, içecekler şakıya şıkaya doluşuyorlar çarpışmadan sofraya. Ey ebedi esenlik. Ey Kudüs bahçeleri.

Elbette birkaç dilim peynir birkaç parça simit ve sımsıcak bir çayla da donanabilir sofraya, kahvaltı. Bal, tereyağı, kuru kayısı, taze incir, tür tür ev yapımı reçeller, sucuk ve yumurta da bulunmayabilir. Şart değildir bir dilin bir kültürün bütün envanterini dökmek, yayıp sergilemek. Biliyor, duyuyor, arzuluyor, fikrediyor ve yaşıyoruz ki '...kahvaltının mutlulukla bir ilgisi olmalı'. Mideden gelen rehabetin, dimağa dolan lezzetin ötesinde bir şey bu. Sofranın çeşiti değil aslolan, yaşama isteğimiz.

Ekmeğe düşkünlüğümüz onun mayasına duyduğumuz arkaik içlenişle de ilgili. Hayata birlikte katılma isteği o kadar içeriden örüyor ki ipeğini, muhabbet tık tık üstüne vurulan yumurtalarda müziğe dönüşüyor, ahenk kazanıyor. Sessizce yenilip geçerken şu dünyadan izimiz gecenin koyusunda değil günün aydınlığına yayılsın istiyoruz. Bir insanı mutsuz göstermek istiyorsanız onu sabah tek başına bir mutfakta ya da kafeteryada kahvaltı ettiriniz hem. Yok eğer yaşama coşkusu ise niyetiniz bir bayram kahvaltısı sofrası ya da dostların kavuştuğu bir kahvaltı çınlamasını göstermeniz yeterli. Kahvaltı diye bir şey var şimdilerde. Kaybolup gitmek istemeyenlerin içinde. Katmerli. Katlı. Çay buğusunda uçan güvercinler gibi.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Leonard Cohen'i dinlerken...

Her akşam üstü, güneş dünyaya veda ederken, çok erken yaşta kaybettiği ilk sevgilisinin mezarına rikkatle eğilip sevgiyle çiçek serpen bir âşık gibi başlıyor şarkı söylemeye Leonard Cohen. Bir kara âşık gibi o.

Yıllar geçse de tutkusu hiç dinmemiş. Acısı taptaze. Ve bu haliyle ona eğildiği yerden, eğildiği topraktan sonsuza doğru ses vererek şarkı söyleyen adam denilebilir. Lakin bu eksik kalır.. Cohen, müzik yalnız ses ile yapılır ve müzik sestir demek için yüksek bir örnektir de... O kara âşık, sesi alın çizgilerine işlemiş yaşlı kurt, elbisesinin inceliğinden yüz çizgilerinin keskin kılıcına değin kendisidir. Leonard Cohen kendisini bile taklit edemez.

Ne söylediğini değil ne duyurduğunu yansıtmak isteyen bir şair- şarkıcı o. Teknoloji çağının değil yeni klasik çağın öznesi. Şairliği okkalı sözler bulmasından ve onu kararlı ve tok sesiyle müziğe dökmesinden gelmiyor, belli ki duymak, sessizce, gürültüsüz patırtısız, bir deniz dibi gibi üstünden geçen gemilerin rotasına vâkıf olmak ve yaklaşan fırtınaları bilmek gibi bir sessizlik. Kaderin bütün kara çizgilerinde bir görünmez kırışıklık sanki. Bırakıp giderken serpilmiş kalkım tozu.

19 Eylül 2012 akşamı, Ülker Sport Arena'da, şark desenleriyle süslenmiş halının üstünde şarkı okuyan adam neredeyse bir şarklıdır da. Ortaçağdan kalma atalarının izini sürer hissettirmeden. Bedeninin ağırlığını ipi kopmuş bir balon gibi boşluğa bırakan Cohen, sahnede neredeyse kendisini gizlemeye çalışan bir fırtınadır. Kendisini gizleye gizleye tenden sıyrılır şarkının ve müziğin akkor haline dönüşür. Göreceli de olsa bu denli muazzam bir salonda, bu kadar büyük bir kalabalığı, sadece ağzında yorumunu bulacak sese kilitlemek bir karanlık delicisinin ışığa ulaşmak için sabır ve bilgelikle çalışmasını çağırırdı bana. Gözlerimi kırpmadan izledim onu. Şarkın yaban çalılıklarında gezindim.

Keman bu müziğin, bu sazların en içli efendisi. En eril ses. Cohen'in sesini piyanonun, gitarın, davulun asla önüne geçirmemesi, yeri geldiğinde onlara teslim oluşu maverai bir etki uyandırıyor. Ayrıca selamlama bölümünde her bir saza kulak dayayıp onlarla bir tür varoluşsal ilişkiye geçmesi, müzisyenlerine ve vokalistlerine yönelişindeki gösterişsiz saygı şu yaşa gelmiş fakat bir asrın içinden okunan ölümsüz gençlik şarkıları gibi ders verdi kulağa ve elbette göze. Ve belli ki onu aynı saygıyla alkışlayanlar yalnız şöhreti değil asıl Cohen'de bulduklarını alkışladılar. İnsan bir şarkıda ne bulabilir zaten kendisinden başka. Şapkanın içinden tavşan değil ruh çıkar.

Leonard Cohen bir şeyi daha gösterir, duyurur, şahsında temsil eder. Hayat kadar sanat da bir tarz meselesidir. Tarzını bulanlar ve onu yaşatanlar ayakta kalabilirler. Önemli olan, başkalarına benzemek değil kendin kalabilmektir. Nitekim dünyanın her yerinde ve her kuşaktan ve sürekli sevenlerinin olması bu tarzla da ilgilidir. Ve ne kadar yalın, ne kadar taklit edilemeyen bir tarzıdır bu.

Bir çakıllı dere sabahın alacasında akşamın ilk şarkısını söylüyor...

Dünyanın her yanında sürekli sevmek bir endüstri başarısı değil, dünyaya seslenme başarısıdır da. Cohen'in sahnesi, tamamen sesi. Politikasını ise sesin ölmez yankısına teslim etmiş durumda. Sahnede bir zarafet döngüsü bir bükülmüş ipek ip gibi duruşu, vokalistleriyle kurduğu içerden etkileşim dahası dikkatle izlendiğinde sahneyi değil, salonu değil, vakti doldurmasıyla da ilgilidir. Sahnede ayaklarını bir çiçek bahçesinde, bir çimenlikte gezermişçesine kullanması da cabası. Neredeyse kendisini yumruklayarak seven bir boksör.

Eğilmek. Şöhretin çokça gizleyemediği yüksekte bakmak, kendisini cilalamak eylemi karşısında, Cohen'in her fırsatta eğilmesi en büyük gücü. Bu eğiliş izleyicinin ruhunda kat kat enginlik kazanıyor. Damarlı elleri uzaktan sesin kan gibi akışını, atışını duyuruyor. Gelmek için değil belki de gitmek için bestelenmiş sesler içinde uçuyor.

Sanki yurtsuzu ve dilsizi konuşuyor. İnsanlık acısı neredeyse onu insanlık savaşında ölen tüm yitiklerin gönüllü ağıtçısına çeviriyor.

Dizleri yanmış gibi, çizilmiş ve kanamış gibi geçerken hayatın çalılığından. Ve şüphesiz bir eğlence, bir çılgınlık müziği değil yaptığı. Şiir ile müzik arasında gidip gelen ayakta duruşunda bile etkili bir cenin havası taşıyan bu ses, titriyor içten belli ki.

19 Eylül 2012 Çarşamba akşamı, Ülker Sport Arena'da dinlediğim Leonard Cohen dünya sitelerinin üst üste yığıldığı hele salonun çevresinin bir yeni İstanbul, bir tuhaf, bir ışıklı, bir gururlu, bir köksüz, bir yönsüz İstanbul gibi ışıklar ve sesler içinde dönüp durduğu bir yerde bir zamanın bir ölümsüz zamanın mümkün olduğunu da söyledi, sanki söyledi. Bir kere daha söyledi. İyi ki söyledi.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)